

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniae Agrippinae, 1707

Caput I. Quid tertium præceptum. Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42515

TRACTATUS III.

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid Tertium Præceptum:

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Præceptum hoc, quatenus vult⁵⁷¹
 tempus aliquod sanctificari, et
 sive impendi cultui divino, et
 est naturale & adhuc obligat: et
 quatenus verò per id tempus et
 designatur dies Sabbathinus, et
 est cerimoniale, & in Novo et

Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia et
 designatus dies Dominicus & festi; præscriptusque et
 modus colendi, ut quædam opera illis diebus et
 fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præci- et
 piuntur. Bonac. Laym. ex D. Thom. 2. 2. Q. 122. et

A D D E N D A.

Q. 136. *An Præceptum observandi Festa obliget
 sub mortali.* R. Affirmativè, nam Innocentius XI. 572
 damnavit hanc 52. Prop. Præceptum servandi Festa
 non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit
 contemptus. Et quamvis obligatio gravis obser-
 vandi Festa non constaret, neque ex sensu communi
 Fidelium, neque ex universali consuetudine
 Ecclesiæ determinantis Jus naturale & divinum,
 quo tenemur aliquando Deum specialiter colere,
 nihilominus

nihilominus ex hac damnatione obligatio illi fit evidens, quia cum ista Lex, prout cadit in certis dies, sit Ecclesiastica, ad Pontificem, qui primarius author est Legis, spectat declarare, an graviter obliget nec ne, ergo cum declaret graviter obligare, evidens est ita esse, *Carden. in 2 Crisi D. 32. n. 11*.
 Atque ex hac damnatione etiam sequitur, improbabilem esse sententiam illorum, qui dicunt nullum Præceptum graviter obligare, nisi si de aliquo, quod opponatur charitati Dei vel Proximi, nam in primis violare Legem quamcunque ex contemptu illius Legis seu potestatis Legislative, semper est mortale, uti tenent omnes, nec tamen est contra charitatem Dei vel Proximi, deinde certum est, quod Legislatores etiam humani in materia gravi possit graviter obligare, habet enim potestatem præcipiendi & prohibendi non restrictam ad obligationem tantum levem, ergo si declaret se velle obligare graviter, erit obligatio sub mortali, neque tamen transgressio erit contra charitatem Dei vel Proximi. *Nec refertur* quod omne mortale est subjecto, in quo est, expellat charitatem: *Nam* ex hoc tantum sequitur, quod omne mortale opponatur charitati subjective in quantum tollendo gratiam facit abesse Charitatem, sed non ideo semper opponitur objective, quia verum non est, quod omne mortale opponatur motivo formali Charitatis, quod est esse contra Charitatem.

DUBIUM I.

Qua opera tum hoc Præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

573 » R. I. Die festo prohibentur omnia opera servilia
 » hoc est, quæ & versantur circa materiam externam &

& vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis tantum & servis fieri solent. Ita Doctores communiter. Vid. Laym. L. 4. Tract. 7. Cap. 1. Suar. Fill. & alios ex D. Th. l. c. Unde resolves,

I. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an recreatione; ex hac an ista intentione pia, vana, & turpi. Cajetan. Suar. Layman l. c. & alii contra Sylv. & Canonistas.

II. Impertinens quoque est, si fiat cum defatigatione & labore, si non; si brevi, si longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Servile non est, ideoque nec prohibitum, Festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. Navar. c. 13. Tolet. & Laym. Suar. de Fest. c. 27.

IV. Nec servile est, ducere jumenta sine onere; cum id sit iter facere, ut ait Fill. Tract. 27. c. 9. n. 170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus, est servile. Suar. Fill. l. cc. Quod si tamen ante Festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel propter damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec servile est, si gratis, si pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundum quosdam, ut Medinam, Lopez & Armillam, quorum sententiam probabilem docet Laym. n. 3. & 4. contra Sa, Fill. Azor & alios multos, pingere etiam coloribus; (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, ut v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

- » VI. Videntur etiam excusari posse in typo-
 » graphiis literarum collocatores, quando
 » post divina collocant neglectum pensum,
 » ut habet *Layman num. 3.* Imprimere tamen
 » servile habetur. *Escob. E. 5. c. 4. Suar. Laym. & alii.*
 » VII. Excusat etiam *Fill. n. 169.* distillationem
 » quæ sine corporis fatigatione, potius ad expe-
 » rientiam & peritiam fit, quàm ex officio & arte.
 » VIII. Servile aliqui non putant, (alii contrarium
 » tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium
 » aliâque pejora vitanda) venari. *Gran. 2. 2. c. 3. Tit.*
 » *D. 4. S. 7. n. 63.* Aucupari, militare, gladiari, piscari
 » (saltem in fluminibus recreationis gratiâ) &
 » similia: piscatio tamen moderata esse debet.
 » *Vid. Laym. & Fill. q. 12. Bonac. Tom. 2. D. 5. Q. 11.*
 » *P. 2. n. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio
 » non licere. Similiter quidam excusant puellas
 » ad otium vitandum acu pingentes. *Armil. Azor.*
 » *Palans, Sa, March. Vid. Dian. P. 6. T. 6. R. 15.*
 » & *P. 4. Tract. 4. R. 62.*
 » *Resp. 2.* Prohibentur præterea quædam opera
 » non servilia, quæ dicuntur *forensia*; ut sunt
 » mercatus, Placitum, Judicium ad mortem vel
 » poenam, & strepitus omnis judicialis, id est, actio-
 » nes, quæ ad decisiones causarum, tam civilium,
 » quàm criminalium, tam sæcularium quàm
 » Ecclesiasticarum spectant. *Ita communiter DD.*
 » *ex Cap. I. de Feriis. Unde resolves:*
 » I. Festo non licet citare, adducere testes, id est,
 » exigere Juramentum judiciale, proferre aut
 » exequi sententiam; quæ si feratur, est irrita.
 » *Vid. Laym. c. 2. n. 7.*
 » II. Nec licet emere & vendere res non neces-
 » rias, negotiari publicè vel privatim, inire con-
 » tractus emptionis, locationis, permutationis, &c.
 » (nisi

(nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excu-
sentur) quia intelliguntur nomine mercatus, &
qui prohibitus est *Cap. I. de Feriis*, ut docet *Bonac.*
ex *Suar. c. 13. & Fill. num. 180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare,
Judicem privatim informare, Advocatum
consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia
non requirunt strepitum judiciale. *v. Bonac. l. c.*

A D D E N D A.

Q. 137. *Quanam præterea opera censentur servilia.* 574

R. Generatim loquendo, opus servile sic descri-
bitur: *Opus, quod commoditati corporis inservit, &
& servis regulariter fieri solet; vel secundum Illsung*
T. 5. n. 166: Actio, quæ quia vel immediatè in utili-
tatem corporis, vel corporis potius quam animi viribus
efficitur, vulgaribus communiter hominibus
committi solet: Est tamen maximè habenda ratio
ustis & consuetudinis, nam servilitas operis
maximè pendet ab æstimatione hominum, uti
notant Tamb. & Ills. Nunc addi possunt sequentia:

§. 1. *Lineas notis musicis solitas subjici serid* 575
& per se ducere, videtur servile, non tamen
notas scribere aut per accidens tales lineas ducere,
si quæ necessariae sunt ad notas tum scribendas,
Tambur. L. 4. c. 3. §. 1. num. 7. Nec servilia sunt,
rationes inire vel computus, nec designare in charta
opus alteri fabricandum, Sanch. in Conf. L. 5.
c. 2. D. 14. Castrop. T. 7. D. 2. P. 5. n. 4. Tamb. supra.

§. 2. *Servile est ex proposito reficere retia; item* 576
retia magno nisu & labore per longum tempus
attrahere, hinc ut liceant similia, fieri debent
finè magno apparatu, Tambur. num. 9. & §. 2. num. 23.
Venatio autem & aucupium, quamvis fiant
lucri causâ & ex officio, si fiant finè magno appa-
ratu, die festo licent, quia sunt opera secundum se

communis liberis & servis, *Sanct.* suprâ, idem dicens de piscatione, quæ fit arundine, & *Dub. 6.* universaliter dicit, omne opus, quod licitum est die festo vel ex se vel ex necessitate vel ex consuetudine, etiam esse licitum, quamvis fiat ob lucrum, nam non ideo fit servile, nec ideo definit necessitas aut Jus faciendi, quod habetur per usum: sculperetamen in cera, creta, gypso, est servile, uti habet communis cum *Tambur. §. 1. num. 10.*

577 §. 3. *Tamb.* n. 11. & *Ills.* suprâ dicunt licitum esse iter facere in lectica ab hominibus portata, sed dicendum videtur id esse illicitum, quia illa portatio lecticæ est opus servile, ergo non licet, nisi excuset necessitas vel alia causa: Et frustra citat *Tamb.* pro sua sententia *Castrop. P. 5. n. 12.* Item *Bonac. hic D. 5. p. 2. n. 25,* nam *Castrop.* loquitur tantum de lectica ab animalibus portata: *Bonac.* autem tantum dicit licitum esse parare ea, quæ necessaria sunt ad Diurnum deportandum, aut ferre secum necessaria ad usum itineris, uti cibum, vestes &c: hæc enim accessoria sunt itineri de se licito in die festo.

578 §. 4. Simpliciter loquendo licita est occupatio modicissimæ applicationis, hinc si cooperatio cum animalibus, ventis, aqua, igne &c. nullam vel modicam habeat applicationem, est licitum illis cooperari; & ita licitum est voce, strepitu, baculo excitare animal ferens onus, molere, distillare die festo. Quod si notabilis applicatio vel cooperatio servilis requireretur, ut si onus esset sæpius imponendum, deponendum; animal sæpius exuendum; induendum; mola sæpe obvertenda; ligna findenda ad alendum ignem &c. foret illicitum, *Tamb. n. 14.*

579 §. 5. Illicitum est die festo imponere laborem hæreticis, hi enim illo *Ecclætiæ Præcepto* tenentur; probabilis tamen est cum *Laym. L. 1. T. 4. c. 9. n. 3.*

& Diana P. 5. T. 14. R. 7. imponi posse perpetuò
 amentibus, item infidelibus vel Catechumenis, uti
 docet idem Diana cum Gran, quia hi, cum non sint
 baptizati, non sunt Ecclesiæ subditi, nec illius
 Præceptis obligantur: attamen etiam probabile
 videtur cum Tamb, n. 16. id non licere, licet enim
 hi die festo possint laborare, si suâ sponte velint,
 ob rationem datam, non ideo licebit alteri,
 qui Præceptis Ecclesiæ tenetur, imponere laborem,
 quia huic moraliter imputaretur labor & inhono-
 ratio diei: Hanc sententiam non putat probabilem
 Illsung suprâ, 1. Quia qui mandat puero rationis
 incapaci die Veneris carnes comedere, vel die festo
 non audire Missam, non peccat, ergo similiter hic. 2.
 Qui die festo sine sua cooperatione facit per equos
 molam circumagi, non peccat, ergo similiter hic. 3.
 Lex sanctificandi diem festum imponit obligatio-
 nem personalem, ergo uti non satisfacit Legi,
 qui die festo audit Missam per alium, jubendo
 illum audire, sic non facit contra Legem, qui
 in propria persona non laborat. 4. Ad do pro Illsung,
 qui jubet dispensatum laborare, non peccat, ergo
 nec peccat, qui jubet laborare non subjectum Legi.
 R. Hæc dici probabilis, sed non concludunt certò:
 Ad 1. N. conseq: Quia mandans ista, non ideo
 censetur carnes comedere aut negligere Missam:
 è contrâ mandans laborare die festo, censetur
 per illos laborare tanquam per instrumenta. Ad 2.
 etiam N. conseq: quia equi aut alia irrationalia
 non sunt de se apta sanctificare aut profanare diem,
 si enim fluvius exundans toto die festo evolvat
 arenas ad litus, nemo dicet profanari Festum:
 è contrâ homines sunt instrumenta rationalia
 de se apta sanctificare vel profanare diem festum,

qui enim videret etiam infideles die festo laborantes, diceret, non colunt diem, uti vult Ecclesia; atque in his multum tribuendum est existimationi hominum, uti fatetur *Illsung. Ad 3.* Si argumentum valet, ergo nec facit contra Legem, qui mandat Fideli, ut laboret, quia nec per illum potest audire Missam: itaque *N. conseq.* quia licet ipse non laboret, tamen ipsi imputatur labor alienus & inhonoratio diei fit moraliter ipsius. *Ad 4. N. Conseq.* quia pro dispensato est positiva concessio Ecclesie, quæ facit laborem non censi inhonorativum diei: è contra vult Ecclesia etiam infideles abstinere, quamvis eis imperare non possit.

380 Q. 138. *An peccet mortaliter, qui die festo mandat sex famulis, ut singuli unâ horâ laborent.*

§. 1. Si mandet, ut laborent simul, secluso scandalo est veniale tantum, quia non est una gravis inhonoratio Festi, sed sex leves: è contra si mandet, ut laborent successivè, *Sanch. Bonac. Castrop. Ovied. Trull. Dian. Pasq. Herinx de pecc. D. 7. n. 50. Tambur. §. 2. n. 1.* *Illsung* supra aliique communiùs adhuc excusant mandantem à mortali, 1. Quia singuli laborantes peccant tantum venialiter, ergo & mandans: 2. Quia labores illi non possunt moraliter coalescere, cum exercentur à diversis personis habentibus diversas obligationes personales ab invicem independentes: 3. Quia qui in die Jejunii sex hominibus suadet, ut parum comedant, non peccat graviter, quamvis parva illa, quæ à singulis sumuntur, essent materia gravis transgressionis, si ab uno sumerentur, ergo idem est hic.

381 §. 2. Spectatâ ratione videtur probabilius talem mandantem peccare mortaliter, ita *Arsele. T. 2. P. 2. T. 5. c. 3. §. 1. q. 4;* nam 1. Mandans censetur ipsemet principaliter laborare per notabilem diei

partem, adhibitis aliis velut instrumentis, adeoque respectivè ad ipsum coalescunt partes laboris; & cum mandet successivè fieri, re ipsa ponitur gravis inhonoratio Festi, quia ponitur labor per sex horas durans, & quidem moraliter ab ipso eodem, qui causa est hujus totius laboris, ergo mandans est causa gravis inhonoratiois Festi. 2. Si Cajus centum famulos habens, singulis mandaret, ut uno quadrante facerent incendium successivè, ille diceretur esse causa diuturni incendii, quamvis singuli facerent breve incendium; & etiam si apud diversos illa incendia facerent, tamen esset diuturnum incendium, ideoque si ad grave peccatum incendii sufficeret diuturnitas, hic posuisset grave incendium; sed sic se habet res in nostro casu, nam ad gravem inhonoratioem Festi sufficit diuturnitas inhonoratiois, ergo. 3. Cajus mandans decem famulis, ut singuli à Titio furentur solidum, peccat mortaliter, licet singuli tantum venialiter, quia ab eodem Cajo moraliter ponuntur singula furta, & totum damnum, ergo similiter hic, uti enim illa partialia furta uniuntur ratione unius damni à Cajo causati, ita singuli labores ratione unius diuturnæ inhonoratiois à mandante causatæ. 4. Saltem hoc est graviter scandalosum, nam posset quis abuti multitudine hominum, & facere, ut toto die in sua domo serviliter laboraretur, quod utique esset graviter inhonorativum Festi, ergo.

§. 3. Ad argumenta contraria facilis est responsio, 582

Ad 1. N. conseq: nam singuli labores non coalescunt respectu laborantium, quia hi independenter ab invicem laborant: è contrà omnes laborant dependenter ab uno mandante, ergo est ratio, cur respectu hujus coalescant: & sic patet etiam *ad 2.*

Ad 3. N. Conseq: Disparitas est, quòd per omnes illas etiam simul sumptas comestiones nulla fiat gravis transgressio Præcepti, quia non ponitur secunda plena refectio, sed singuli adhuc servant substantiam Jejunii, & macerant corpus, qui est finis Præcepti: è contrà in nostro casu per illos labores ponitur gravis inhonoratio Festi, omnes autem illi labores attribuuntur uni mandanti, ergo meritò illi attribuitur gravis inhonoratio Festi non minùs, quàm si illos labores ipse physicè poneret.

D U B I U M II.

Quæ causa excusent ab observatione Festerum, ob quas opera prohibita liceant.

- 583 ¹ **T**ales præcipuè sunt septem: *Prima*, Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem qualis Episcopalem; uti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar. c. 33. Bonac. P. 3. n. 20.*
- ² *Secunda*, Consuetudo; nam sic licentia nundinæ illæ, in Festis passim haberi solitæ: Et præparaciones deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum, & similibus ciborum artificiosorum; item emptiones & venditiones regularum parvi momenti. *Bonac. l. c. Laym. L. 4. T. 7. c. 2. n. 6.*
- ³ *Tertia*, Pietas in Deum: per quam licentia opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in Festum differantur, venialia habentur. *Fil. T. 27. n. 218. Bonac. l. c.*

Quarta

Quarta, Charitas erga Proximum : per quam licent & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. n. 7. Vid. Dian. P. 2. T. 15. R. 34.*

Quinta, Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si nimirum sinè gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur, I. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Servi & ancillæ coacti à Dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingit, eos deserere debent. *Suar. Laym. c. 4. n. 3.* Iidem & similes reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes privatim, sinè scandalo; et maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. n. 13.* 5. Coci & culinarii. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu Festorum. 7. Chirurghi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. Et quicumque, quorum opus semel cœptum, non potest interrumpi sinè damno. 9. Molitores, & Naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. II. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus,

- » nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant.
 » 13. Agricola ad cavendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bonac. num. 13. Fill. num. 211.*
 » 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De supra dictis *vid. Suar. Fill. Laym. Bonac. ll. cc.*
 » *Sexta.* Utilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiã, vel splendorem. Sic enim licet in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. quanquam monet rectè *Suar. præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. Vid. Bonac.*
 » *Septima.* Excusat item, saltem à gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. Unde grave non videtur unã horã laborare, ut habet *Suar. l. 2. de Festis c. 32.* maximè, ut notat *Laym. c. 4. n. 1.* si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *Vid. Fill. num. 209.*
 » In forensibus autem & judicialibus materia quantitatẽ non ex quantitate temporis, sed ex qualitate operis desumendam, monet *Escob. E. 5. c. 3. n. 14. ex Palao Tract. 9. D. 2. P. 1. n. 4.* Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solennitate, licet brevi tempore fiat. Quod intelligitur (secundùm supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

A D D E N D A.

- § 84 Q. 139. *Quid notandum sit circa dispensationem pro labore in die festo.* R. Hæc pauca, in Festis Jure communi inductis, si causa adsit, validè

validè dispensat Episcopus & ejus Vicarius pro omnibus Diœcesanis, Parochus pro Parochianis, Superior pro subditis, non tamen pro famulis sæcularibus; Papa pro omnibus, etiam finè causâ, sic tamen dispensans peccare potest: Deinde qui potest dispensare potestate ordinariâ, potest suas vices alteri delegare, dicendo, si ille approbaverit causam, dispenset: Si autem ipsemet habeat potestatem delegatam, non potest subdelegare, attamen dicere potest, dispenso, si ille causam approbaverit: Denique si causa moraliter certa excuset, non est opus dispensatione Superioris, nisi fortè ratione scandali, quod oriretur, si publicè laboraretur, *Tamb. L. 4. c. 3. §. 2. à n. 31. Vide Leurenium P. 1. Quæst. 437. num. 2.*

Q. 140. *Quid circa consuetudinem.* R. Hoc unum, 585 quòd per consuetudinem videatur nunc licitum molere, non tamen advehere frumenta vel farinam avehere: non ubique tamen est talis consuetudo. *Escob. & Stoꝝ* per consuetudinem excusant etiam eos, qui tempore messis die festo sub vesperum acuunt falcem, vel præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam.

Q. 141. *Quomodo pietas excuset.* R. Propter hanc 586 licitum est die festo fodere sepulchrum pro mortuo illo die sepeliendo, *Illsung T. 5. num. 167*; item veniale tantùm esset erigere sepulchrum Christi, præsepe vel moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam, licèt die præcedenti fieri potuisset; item collocare scenam in Ecclesiis ad repræsentationem sacram, *Tambur. num. 3. Illsung supra.* Dubitatur autem, an excuset voluntas vitandi orii; negant *Suar. Comit. & alii*, quia opus, quod ex se est servile, manet tale, quamvis fiat pio fine: è contrâ à mortali excusant *Sa, Silv.* aliique
cum

cum *Burgh. Cent. 1. Cas. 77.* quia si liceat laborare ad vitandum damnum temporale, magis licebit ad vitandum malum spirituale, quale est otium sed dicendum est cum *Sanch. in Conf. L. 5. c. 2. De Castrop. Tamb. Illsung* suprâ, tum tantum licitum est laborare vitandi otii causâ, quando aliter vitare non posset aliqua tentatio, si enim liceret præcipue ad vitandum otium, etiam liceret quibusvis opibus, ne otiosi essent, aut saltem ne ad popinas, aut ad alias periculosas conversationes irent, uti refert *Steph. T. 1. D. 5. n. 154.* Denique ex *Cap. Conquestus de Feriis*, plures apud *Sanch. D. 21.* docent opera servilia ob pietatem, vel Ecclesiam vel Monasterium vel Pauperes alendos absolute esse licita, limitant *Sily. & alii*, exceptis Dominicis & Festis solennioribus: Alii excipiunt solam Dominicam Paschæ & Pentecostes; sed hæc omnia melius negantur, nisi prout dicitur *Quæst. seq.*

587 Q. 142. *An Charitas excuset laborantem pro paupere.*

R. Excusat laborantem pro tali paupere, cui ratione gravis necessitatis tum liceret laborare: debes autem scire, quis determinatè sit ille pauper, cui laboras, *Sanch. D. 23. & alii, Ills. Tamb. §. 3. n. 16.* qui Domicellis otii vitandi causâ volentibus laborare die festo, rectè suaserit, ut laborarent pro tali paupere, aut etiam pro Ecclesia in gravi necessitate constituta, tum enim excusabit Charitas.

588 Q. 143. *Ad quæ præterea se extendat excusatio ab necessitate.* R. §. 1. Ob hanc licitum est laborare in messe, foeno, vindemia, quando aliàs ratione tempestatis & pluviarum probabile damnum timeretur, *Illsung T. 5. n. 167;* item ad cavendum grave damnum aliud: non esse autem licitum ob extra-ordinarium lucrum, docent *Suarez & Castrop. T. 9. P. 10. n. 3,* sed probabiliter putant licere

Sanch. D. 19. Dian. P. 2. T. 15. R. 34. Tamb. §. 2. num. 8,
quia amittere notabile lucrum extra-ordinarium
videtur esse grave damnum, neque putandum est
Ecclesiam, utpote piam Matrem, velle Fideles
ad hoc obligare : quantum autem debeat esse
lucrum, ut pro eo liceat laborare, insinuabitur n. 681.

§. 2. Licitum est pro victu præparando occidere, 589
excoriare vel deplumare animalia, si pridie fieri
non potuerit, *Sanch. D. 18. Tambur. n. 22* : plus dicit
Castrop. supra his verbis : *Parantes cibum & potum,*
tametsi superflue & ad delectationem, excusantur
consuetudine, namque sic jam est introductum,
idque extensum est ad colligendos fructus eodem die,
ut saniores & integriores sint & ad occidenda &
excorianda animalia, præcipue si sit ratio aliqua,
qualis est cibaria non esse ita suavia, si alio die
disponantur &c ; & idem de cibus etiam superfluis
docet *Fagund. in 1. Præcept. Eccles. L. I. c. II. n. I.*

§. 3. Si recitanda est Comœdia die festo, 590
potest tum fieri apparatus, qui commodè
non potuit præveniri, *Tolet. & alii cum Sanch. D. 18* :
item licitum est fabris ferrariis calceare equos
ob necessitatem itinerantium, *Sanch. Tambur.* Item
partim per consuetudinem, partim ob necessitatem
licitum est secare venam, irrigare olera & alia
similia, quæ passim fieri videmus non reclaman-
tibus Prælati Ecclesiæ, *Sanch. supra.*

§. 4. Barbi-Tonsores communiter excusantur, 591
vel parvitate materiæ, si unum tantum vel alterum
tondeant, vel necessitate, vel consuetudine, vel
ob lucrum cessans & oriturum damnum, si petentes
non tonderent, *Tamb. §. 2. n. 13. Diana P. 2. T. 15. R. 34.*
& alii, quod probabile agnoscit *Illsung num. 166.*
Et quamvis *Sanch. D. 21.* absolute dicat consuetudi-
nem illam semper fuisse improbatâ, excusat tamen,
si

si antè non potuerit fieri , aut si alioquin Barba
Tonfor esfet deferendus , aut si ideo die festo
tondeant, quia tum veniunt Rustici aut alii operari
aliis diebus impediti , poterunt enim tonderi
licèt barbi-tonfio ad longum tempus duraret.

592 §. 5. Sartores, qui bonâ fide appromiserunt
vestem, quam re ipsa putaverant ante diem festum
perficiendam, excusantur, si, ut stent promissis
laborent post mediam noctem usque in Festum,
Laym. L. 4. T. 7. c. 4. n. 2. Dian. P. 4. T. 4. R. 62; intelligi
si ideo passuri essent incommodum, nam si excusari
possint, tenentur à labore abstinere.

593 §. 6. Famulantes laborare possunt, si recusando
Dominos suos ad gravem indignationem com-
moverent, ex qua prudenter timerent incommoda
Illsung num. 177.

594 Q. 144. Quomodo aliquis ratione temporis excusetur
à mortali. R. §. 1. *Azor, Bonac. Regin.* putant
esse mortale laborare ad horam; *Fagund* apud *Ills*
num. 168. adjicit medium, vel pro summo
integrum quadrantem: *Castrop. & Trull.* ponunt
duas horas: è contrâ aliqui Canonistæ requirunt
tertiam partem diei, sed communiter ab omnibus
exploduntur. Non esse mortale per duas horas
laborare, est jam recepta nostrâ ætate sententia,
inquit *Tamb. L. 4. c. 3. §. 2. n. 1*; assentiuntur *Gran. &*
Ills. supra; *Dian. P. 5. T. 5. R. 6.* dicit non fore mortale,
si duæ horæ non excedantur; *Sanchez* dicit
minùs quàm duas horas non sufficere ad mortale,
testaturque juniores Theologos plùs quàm duas
requirere; & ratio potest esse, quia duæ horæ
videntur pars modica diei, utpote duodecima.
Fill. March. & Gobat in Clypeo num. 283. requirunt
tres horas, sed communior nunc & probabilior est
sententia

sententia, si saltem multum ultra duas horas laboretur, fore mortale.

§. 2. Non est mortale singulis Festis ad duas horas laborare, quamvis id velis facere & reipsa facias toto anno, quia dies & labores illi non uniuntur in ordine ad constituendam materiam gravem pro inhonoratione alicujus Festi, *Sancti*. in Dec. L. 1. c. 4.

Q. 145. *Quid notandum circa forensia.* R. De his habet *Busenbaum* relatus num 583: aliqua tamen clarius explicanda sunt, ut etiam melius intelligatur, quandonam adfit excusatio.

§. 1. Per forensia intelliguntur actiones, quæ quamvis non sint serviles, tamen quia nimis distrahunt animum & cultum divinum impediunt, prohibentur, *Tit. de Feriis Cap. 1. Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minimè fiat neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec sacramenta, (id est, Juramenta) nisi pro pace vel alia necessitate, præstentur. Cap. ult. Debet judicialis strepitus diebus conquirere feriatis. Et post recensita Festa ordinaria in fine additur: Nisi necessitas urgeat vel pietas suadeat, usque adeo convenit ab hujusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari: licet diebus feriatis, qui gratiâ vindemiarum vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate. Ex his inferunt communiter omnes, præter mercatum, principaliter prohiberi actiones judiciales, quæ dicuntur placitum, & sunt citatio partium; formatio processus sive cognitio causæ; & sententia;*

quæ

quæ quamvis Jure civili L. *Ut in die*, 2. Cod. de *Feriis*, si in die festivo fiant, tantum dicantur irritari, id est, irritanda, tamen vi citati Juris Canonici, ex quo hic loquimur, sunt ipso facto irrita.

§. 2. Citatio, ut quis compareat die festo, est irrita
 597 quamvis ibi tantum esset Festum, ubi est ille qui citatur, nam citatio respicit locum, in quo est qui citatur, uti è contra mandatum & sententia respiciunt locum, ubi est mandans vel sententiam ferens: Si autem citatio fiat, ut quis compareat intra octo dies, etiamsi octavus dies esset Festum, valet, poterisque (secundum *Suar.* & *Fagund.*) differre, ac prius comparere sequenti die, sed secundum *Bonac.* aliosque cum *Castrop.* T. 9. P. 7. num. 3. & 4. debetis prævenire.

§. 3. Ad formationem processus seu cognitionem causæ spectat examinatio testium & Jusjurandum, item depositio sola testimonii, uti probabilius cum aliis tenent *Suar.* *Bonac.* *Castrop.* num. 6. contra *Azor* & alios: imò iidem cum *Regin.* putant etiam examinationem testium vel Juramenta in causa spirituali esse illicita & irrita, sed *Sanch. in Conf.* L. 5. c. 2. D. 30 putat tantum prohiberi Juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus, non quod pro spiritualibus, nec quod fit pro fide, pace, obedientia, fama vel alia necessitate. Communis etiam est sententia cum *Castrop.* P. 8. n. 4: quando judicium vel contractus est licitus die festo, etiam licere juramentum, quia concesso principali concedantur accessoria. Probabilius autem est cum *Suar.* *Fagund.* *Laym.* *Castrop.* *Illung* n. 169. contra *Panorm.* non prohiberi alia Juramenta, quæ nec ad Judicium nec ad metum ordinantur.

§. 4. Oblatio libelli etiam pro causa temporali 599
fieri potest, dummodo die festo non intimeretur
parti adversæ, quia non videtur spectare ad forma-
tionem processus, cum non procedat à Judice vel
à potestate Jurisdictionis, sed à litigante, *Fagund.*
& *Castrop.* num. 9.

§. 5. Licitum est Advocato in Festis patrocinari, 600
five verbo five scripto, & informare Judicem,
licet fiat ob pretium, quia nec est servile, nec prohi-
bitum, *Sanch. D.* 28. Item Judici licitum est
concipere vel etiam scribere privatim sententiam
postea proferendam, *Pirh.*

§. 6. Secundum *Sanch. D.* 27. n. 17. *Cajet. Tol. Henriq.* 601
& alios peccant mortaliter Notarii in Festo
transcribentes acta spectantia ad judiciales strepi-
tus; sed probabilitatis id negant *Suar.* aliique plures
cum *Dian. P.* 2. T. 15. R. 35: nam nec est opus servile
nec prohibitum, hinc docet quoque *Dia.* in Summa
v. *Festum.* Num. 3. non peccare Notarios,
si secluso scandalo celebrent contractus die festo,
quia non sunt ex forensibus, quæ prohibentur.

§. 7. Licitum est die festo facere præsentationes, 602
institutiones, collationes, provisiones beneficio-
rum; item exercere actus Jurisdictionis volunta-
riæ, v. g. adoptare aliquem in filium, condere testa-
mentum, hæc enim non afferunt strepitum judi-
cialium, *Pirh.* & alii cum *Castrop. P.* 6. n. 3, ubi n. 5. addit
etiam consuetudine excusari conductiones opera-
riorum, venditiones publicas sub hasta, v. g. bono-
rum alicujus defuncti &c.

§. 8. Licitum est die festo ferre sententiam, 603
si aliàs impediretur Justitia, si ratio temporis, v. g.
conditio belli ita exigat, si sit atrocissimum crimen,
ita ut ad incutiendum terrorem non sit danda
mora, *Sanch. D.* 29. *Castrop. P.* 7. n. 17.

Z

§. 9.

604 §. 9. *Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem Arbitratorem, sunt licita die festo, est communis cum Sanch. D. 27. Castrop. num. 16. Illsung supra. Porro ille dicitur Judex Arbitrator, qui eligitur, ut dicat, quod sibi videtur, & sit suo judicio litem pacificè componat sinè ordinè judiciali usitato in foro; è contrà Judex Arbitrator dicitur, qui procedit servato ordine processus forensis.*

605 §. 10. *Probabilius est contra Panormitanam etiam prohiberi executionem sententiæ latæ die non festo, quia est complementum sententiæ, Castrop. num. 12. Illsung supra & alii. Quod autem ad appellationem attinet, communior quidem sententia dicit licere die festo, sed etiam probabile est non licere, uti ostendit Castrop. à num. 13. adductis pro utraque parte Authoribus & rationibus.*

606 §. 11. *Per consuetudinem videtur nunc omnino licitus esse mercatus privatus, siue quidvis vendere vel emere clausâ officinâ, Castrop. P. 6. n. 5. Tambur. Illsung num. 171. Etiam licere contractus, si fiant sinè instrumentis & Judicis authoritate, docent Sanch. & alii cum Illsung supra.*

DUBIUM III.

Quæ opera festis diebus præcipiantur.

607 **R**esp. Præcipitur, I. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. Vid. Trid. Sess. 24. c. 4. de Reformat. Fill. T. 27. c. 8. q. 7. Bonac. T. 2. D. 5. Q. un. P. 2. n. 27. Suar. &c. Dixi, nisi quatenus. &c. quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria Fidei, ea præsertim quæ

quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est
est supra Lib. 2. T. I. c. I. tenentur Lege Charitatis,
(si aliàs ea commodè addiscere non possint)
sub gravi peccato concioni, vel potiùs Catechesi
interesse. *Bon. D. 5. in Præcept. 3. num. 28.* addens,
eo casu concionem etiam Missæ præferendâ esse.
Trull. L. 3. Cap. 1. D. 4. n. 12. Fagund. P. 1. L. 2. c. 9. n. 12. & c.

2. Præcipitur speciali Præcepto obligante
sub mortali, audire Missam, hoc est, morali
& humanâ assistentiâ sive præsentîâ ei interesse.
Est communis ex c. *Omnes Fideles*: Et ex c. *Missas*,
de Consecrat. Dist. 1. contra *Angelum & Rosellam*,
qui semel vel iterum negligere, dicitur esse veniale.
Obligat hoc Præceptum omnibus Festis
omnes baptizatos usum rationis habentes,
non autem infantes, amentes, vel Catechumenos.
Ratio primæ partis, quia est universale. Ratio
secundæ, quia assistentiam humanam habere
non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ
subjecti. *Lugo D. 22. Sect. 1. & 2. ex Navar. Sanch. & Koninck. Underefolves*:

I. Non est obligatio audiendi concionem
in Parochia propria: tum quia Doctores multi
nullum hac de re Præceptum agnoscunt:
cùm *Trid. Sess. 24. Cap. 4. de Reform.* dicat, *teneri*,
ubi id commodè fieri potest: tum quia si quæ obli-
gatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regu-
larium, & generalem consuetudinem contrariam.
Suar. de Relig. T. 1. L. 2. c. 16. Azor, Navar. Cened. &
Zerol. P. 1. v. Prædic. Trull. L. 3. c. 1. D. 4. num. 11. &
Barbos. in Trid. Sess. 24. c. 4. Imò Fratres Prædica-
tores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis
communicant, concionantes in suis Ecclesiis,
quovis anni tempore possunt Auditoribus suis
concedere 18. annos, & 320. dies Indulgentiarum

» nomine Papæ. *Diana P. 4. T. 4. R. 22. ex Rodrig.*
 » & aliis.

» II. Non est obligatio ad audiendam Missam
 » Feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato majoris Hebdo-
 » madæ; neque diebus Rogationum. *Azor, Henric.*
 » *Suar. D. 88. Sect. 5.*

» III. In die Nativitatis Christi tantum tenentur
 » audire unam Missam. *Navar. Suar. Fill. Tract. 5.*
 » *num. 207.*

» IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obliga-
 » tione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam
 » injunctam in Confessione, ut contra *Cajetan. Sylv.*
 » *Ang. Armil. docent Suar. Sa, Rodrig. Fill. num. 216.*
 » & alii. Ratio, quia duobus Præceptis potest simul
 » satisfieri, ut *vid. supra L. 1. T. 2. c. 3. Dub. 3.*
 » Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat
 » *Regin. Lib. 19. n. 14.* dummodo intentionem habue-
 » rit audiendi Missam: Negat autem *Suar. Sect. 6.*
 » *Azor Cap. 7. q. 6. Gordonus, Lugo loc. cit.* si quidem
 » possit differre Confessionem, nec adfit necessitas
 » Præcepti Confessionis. Idem dicit *Bonac. Tom. 1.*
 » *D. 4. Q. ult. P. 11.* ubi contrariam praxim quorundam
 » excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel
 » propter intentionem audiendi Missam aliam;
 » vel denique propter bonam fidem:

» V. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ,
 » si recedant allatum necessaria, v. g. vinum,
 » hostiam, thus, &c. quia cum hæc ordinentur
 » ad Officium, non censentur abesse: dummodo
 » non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longe.
 » *Vid. Bonac.*

» VI. Peccat, qui non audit integram Missam,
 » & quidem venialiter, si omittatur parva pars;
 » mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars.

Layman

Layman tamen, & alii durum putant, mortalis
damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem
adfit: additque communiter excusari à mortali,
qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundum
alios, Evangelii usque ad finem: vel ab initio
usque ad Communionem. Vid. Bonac. T. 1. D. 4.
Q. ult. Lugo D. 22. Sect. 1. n. 3.

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui
à duobus Sacerdotibus successivè duas dimidias
Missas audit, ut habet Navar. c. 21. Sa, Sotus,
Henriq. Dian. Tom. 1. Tract. 3. R. 18. Bonac. P. 11.
Hurtad. contra Suar. Kôn. Fagund. quia audit
integram Missam. Ob quam causam est probabile,
etsi simul audiat, ut habet Bonac. l. c. Hurtad. &
Diana contra Regin. Kôn. Lugo, & alios, quorum
sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub Sacro dormit,
pingit, docet; vel qui est post murum, aut
post aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri,
vel notari possit, quid fiat; quia non censetur
mortaliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus,
& quicumque (licet sit post ostium, aut columnam,
vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens,
ut ex signis externis colligere possit, quid à Cele-
brante agatur, spectatâ loci naturâ, etiamsi ipse
per accidens nihil audiat, nil videat, aut intelligat,
sitque pars per moralem conjunctionem ejus
multitudinis, quæ dicitur præsens, & est
in conspectu altaris. Bonac. l. c.

IX. Audiens, debet esse attentus, saltem virtua-
liter & in confuso, ut aliquo modo advertat,
quid fiat: hinc si quis nunc attendat, nunc fabu-
letur, ut tamen semper advertere possit, quid fiat,
licet peccet irreverentiâ, non tamen damnandus
est mortalis: imò Kôn. cum Sylv. Rosel. & Med. docet, &

» eum satisfacere, qui voluntariè toto Sacro est
 » distractus, modò sibi sit præsens, & cum reveren-
 » tia externa assistat. Quod probabile esse docet
 » Laym. contra *Suar. Bonac.* & alios. *Vid. Kôn. l.c. &*
 » *Lugo n. 26. & 27.* Plura de tota hac materia v. *supra*
 » *L. 1. T. 2. c. 3. Dub. 2. 3. & 4.*

» X. Præceptum audiendæ Missæ impletur
 » quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Catho-
 » drali, sive in Regularium Ecclesia, sive in Orato-
 » riis privatis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio
 » quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit
 » non autem locum, ergo quovis loco impletur.
 » *Tol. L. 9. c. 7. Azor c. 6. Rodrig Navar. Fill. num. 209.*
 » *Nung. Suar. Kôn. Bonac. D. 4. q. ult. P. 12. n. 4. & plures.*
 » Quæ doctrina, licet certa satis sit, nihilominus
 » quia post omnes supra citatos Authores
 » à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium
 » vocatur, peculiari Dubio examinanda est,
 » ne cui (quia Liber obvius est) scrupulus, aut
 » conscientia nascatur erronea.

A D D E N D A.

608 Q. 146. *An satisfaciat Præcepto Missæ, qui*
partes illius simul audit. R. §. 1. Certum est
 non satisfacere, nam *Innocentius XI.* damnavit
 hanc 53. propositionem: *Satisfacit Præcepto Ecclesie*
de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, modò quatuor
simul à diversis celebrantibus audit. Propositio illa
 nunc amisit omnem probabilitatem, licet *Busemb.*
 relatus n. 607. dixerit esse probabilem.

609 §. 2. Ratio, ob quam propositio illa putabatur
 probabilis, erat hæc: Unus audiens simul
 duas Missas potest per hoc satisfacere obligationi
 audiendi unam ex Præcepto & alteram ex Voto,
 ergo etiam unus audiens duas simul partes Missæ
 potest satisfacere Præcepto audiendi unam totam,
 quia

quia uti se habet totum ad totum, sic se habet pars ad partem, & uti attentio ad unam Missam non impedit attentionem ad alteram, ita attentio ad unam partem non impedit attentionem ad alteram. Hanc rationem recte retorquet *Carden.* in 2. Crisi dis. 32. n. 36: Motus Solis, qui fit à duodecima ad primam, coëxistit motui horologii, qui fit ab eadem duodecima ad primam, ergo uti illi duo motus, Solis & horologii coëxistunt, ita possunt coëxistere duæ mediæ horæ unius horologii, quia uti se habet totum ad totum, ita pars ad partem, quod patet manifestè esse falsum. Ratio autem, cur in neutro valeat Consequentia, est, quia una Missa, uti etiam una hora, est unum totum successivum, cum Missa consistat in motu verborum & actionum sibi succedentium; quamvis autem unum successivum possit coëxistere alteri successivo, adeoque & audiri una Missa cum altera, non potest tamen pars successivi coëxistere alteri parti ejusdem successivi, & ideo non potest audiri una Missa, cujus una pars coëxistat alteri parti ejusdem Missæ, uti non potest persolvi Officium Horarum, si simul audiantur tres diversæ Lectiones à diversis, sed una debet audiri successivè post alteram.

§. 3. Quamvis daretur ratio intrinseca probabilis, quòd duæ partes Missæ simul auditæ constituere possent unam Missam, tamen nunc certum est per auditionem talium partium non satisfieri Præcepto Missæ, quia hoc Præceptum latum est ab Ecclesia, quæ nunc declaravit præcipi auditionem unam successivam partium, *Carden.* num. 41.

¶ 147. An opinio, quæ dicit satisfieri, si successivè audiantur duæ medietates, sit adhuc probabilis, uti v. g. si quis ad Elevationem unius Missæ veniat in templum, & postea audiat sequentem Missam

usque ad Elevationem tantum. R. §. I. Aliqui dubitant, quia duæ tales medietates non videntur dici posse una Misfa, cum sint lectæ à diversis, & fortè intercedat spatium temporis inter illas partes nihilominus dicendum est opinionem illam adhuc manere probabilem, ut ostendit *Carden. c. 7.*, nam cum illis, quos citat *Busenbaum*, docent illam 32. *Ab. apud Pasq. de Sacrific. q. 1290*; accedunt *P. Marci in Trib. de Misfa T. 4. T. 2. Q. 1. D. 2. Gobat T. 5. n. 149* vocans in praxi tutam, & eandem *Suar. apud Ill. T. 5. n. 161.* dicit communiorem, nec posse prædictam condemnari. Ratio autem est, quia manet unum Officium, licet prius orem partem posteriorem & postea priorem, v.g. Tertiam ante Primam, aut unum Psalmum ante alterum; item manet unum Rosarium, licet incipiam à tertia decada, & finiam recurrendo ad illam, ergo etiam erit una Misfa, licet per medias partes sive priores sive posteriores audiatur. *Nec refert*, quòd hæ medietates fiant à diversis Sacerdotibus, aut etiam cum interpositione temporis: *Nam* si duo simul recitent Officium, duæ medietates ponuntur à diversis recitantibus, imò in Choro sæpe novem diversi legunt novem diversas Lectiones, & tamen est unum Officium; interruptio autem non tollit unionem moralem, uti dicitur de *Horis Confirmatur*: Nam est una Misfa, si Sacerdos in media Misfa deficeret, & alius Sacerdos post mediam horam succederet illam completurus, ergo etiam potest esse una Misfa, licet fiant duo Sacerdotes, & tempus aliquod intercedat, est quidem (quoad illud exemplum) aliqua disparitas, eò quòd posterior Sacerdos agat nomine prioris, & compleat eandem moraliter Misfam; hoc tamen non obstante in nostro casu adhuc æqui-

æquivalenter videtur manere una integra Missa, quia nempe est idem Principalis offerens, nempe Christus; etiam est idem, quod offertur, consecratur & sumitur, scilicet idem Christus; sunt etiam eadem Orationes & actiones externæ &c. Licet autem *Tambur. L. 4. c. 2. §. 1. n. 10.* putet manere unitatem, dummodo eodem die tales partes audiuntur, tamen hæc ab invicem separatio videtur esse nimia; si autem fit saltem ad horam tantum, non est nimia, nam sæpe per concionem unius horæ & amplius interrumpitur Missa, & tamen manet una.

§. 2. Si quis sine justa causa audiat duas tales medias Missas, peccat venialiter, uti qui in Horis oraret unam ante alteram, aut interrumperet sine causa; ratio est, partim quia observatio ordinis & continuationis est decencia requisita, partim etiam quia talis auditio per medietates aut interruptiones non est satis consentanea communi praxi Fidelium, à qua recedere sine justa causa est saltem veniale, justa autem causa esset defectus temporis, rationale impedimentum vel quævis incommoditas alicujus momenti.

Q. 148. *Quinam obligentur ad Missam. R. 613*

§. I. Hæretici non obligantur, quia præsumuntur excommunicati, hinc jubentur emanere: in Germania tamen non peccant adeundo, quia non sunt denunciati, nec putant se excommunicatos, imò sic disponi possunt ad conversionem, si videant etiam ritus omnes nil superstitionis habere, *Gob. in Exp. T. 5. num. 396.* An autem excommunicatus vi hujus Præcepti teneatur procurare absolutionem, ut Missam audire possit, dictum est *Lib. I. num. 794.*

614 §. 2. Omnis Sacerdos, si alius celebraturus defuit, tenetur ipsemet celebrare, ut Missam audiat, ita cum aliis *Gobat* num. 40. *Steph. T. 5. D. 4.* num. 99. contra *Fagund.* Ratio est, quia tum tenetur, & se potest audire Missam, neque medium illud est extra-ordinarium; qui autem tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria, ergo.

615 §. 3. Circa ætatem, quâ pueri obligentur ad Missam, variant sententiæ; *J. March.* putat tunc prius obligari, quando incipiunt esse idonei ad Communionem: *Sot.* apud *Gob. T. 4. n. 129.* putat neminem ante annum duodecimum teneri legibus Ecclesiæ, sed istæ sententiæ passim rejiciuntur, & sunt contra praxin Fidelium. *Azor, Sanch. Bonacini, Tann. Bas.* & alii apud *Gob. T. 5. n. 310.* absolute obligant pueros omnes & puellas circa finem septennii, quia tunc præsumuntur habere sufficientem usum rationis, quam sententiam admittit *Gobat* de pueris educatis in urbe, quibus utpote melius cultis communiter citius oritur plenum lumen, de rusticis autem aliisque similibus non admittit, sed cum *Côn.* contendit pueros inter 9. & 10. annum, puellas verò inter 8. & 9. communiter prius assequi plenam discretionem, quâ habitâ prius obligentur Præceptis Ecclesiæ: Si autem ante septennium haberent plenam discretionem, quamvis tunc ex Lege naturali tenerentur Deum aliquo cultu colere, tamen probabile est, secundum dicta *Lib. 1.* num. 676. non teneri Legibus Ecclesiæ. Denique *Dicast.* apud *Gob. T. 4. num. 129.* dicit pueros, quando venialiter peccare possunt, sub veniali obligari ad Leges Ecclesiæ, quando autem mortaliter sub mortali, quæ sententia est multorum, & à *Diana P. 10. T. 12. R. 37.* reputatur probabilior.

§. 4. Qui simul est surdus, cæcus & mutus à nati- 616
vitate, non tenetur adesse Misæ, quia non potest
habere moralem assistentiam nec attentionem
ullam internam; imò scire non potest, quid sit Misæ,
Pasq. de Sacrific. q. 1256; unde quamvis esset talis,
non à nativitate, sed per infirmitatem, adhuc putat
Gob. T. 5. n. 30. contra Fagund. Pasq. Dian. P. 5. T. 4. R. S.
non teneri, quia non potest scire, an, ubi & quando
incipiat Misæ, ergo non potest habere intentionem
debitam, neque attentionem ullam, & licet quis
trudendo eum admonere posset jam fieri Misam,
ac ipse scripto peteret duci ad templum, adhuc
putat *Gob. n. 30.* non obligari, quia Ecclesia censetur
tantum eos obligare, qui humano & ordinario
modo interesse possunt, Leges enim non compre-
hendunt casus extra-ordinarios; hinc *Castrop.* etiam
eximit eum ab obligatione Misæ, qui est cæcus
& surdus, sed non mutus, quia neque præsumitur
Lex obligare in hoc casu exotico: Si tamen quis
esset, vel tantum mutus & surdus, vel tantum cæcus,
vel tantum cæcus & mutus, teneretur, uti commu-
niter docent Authores cum *Gob. num. 29.*

§. 5. Regulares etiam exempti tenentur ad ser- 617
vanda Festa, quæ Episcopus cum consensu Cleri &
populi indicit, uti habetur in *Trid. Sess. 25. de Regul.*
c. 12. Et consequenter etiam tenebuntur ad Misam
tali die audiendam: an autem teneantur etiam
ad Festa, quæ populus vovit approbante Episcopo,
non est ita certum, affirmant *Vasq. Nugn. Sanch. L. 4.*
c. 15. n. 21, negant alii, & merito dubitat *Gob. num. 77,*
quia exempti non jubentur observare alia Festa,
nisi quæ Episcopus imponit, qualia non videntur
esse illa, quæ populus vovet approbante tantum
Episcopo; si tamen hæc approbatio censeretur esse
per modum Præcepti, tenerentur uti reliqui.

Q. 149. *Quibus diebus audienda sit Missa.*

§.1. Si Festum sit à Principe sæculari impositum aut ex consuetudine observetur à populo sine approbatione Episcopi, non est in conscientia obligatio audiendi Missam vel abstinendi à servilibus, quia non est Festum sacrum, sed sæculare, *Tamb. Gob. T. 5. n. 75. & 87. Pasq. q. 1251*, simul notandum posse peccari contra obedientiam Principi debitam si hic strictè mandasset observari.

§.2. In Festo, quod solus Episcopus indicit rectori Clero vel populo, etiam non est obligatio audiendi Missam, quia Episcopus nequit ullum Festum instituere sine Cleri & populi consensu uti habetur *Cap. Conquestus. ult. de Feriis*, & probatur pluribus *Barbos. Gav. Jord. Gob. n. 72*: potest autem consentiente Episcopo populus votare Festum ad quod tenebuntur etiam Posteriores, non vi voti quod erat personale, sed ex Præcepto Episcopi approbantis & ita implicite præcipientis tale Festum uti notant *Suar. Laym. & Gob. n. 86*; possitque esse Festum mediæ tantum diei, in qua manere esset obligatio ad Missam & ad abstinendum à servilibus à prandio autem laborari posset, *Gobat num. 111*. Potest autem Episcopus unum tantum proprium in Dicecesi Festum instituere præter communia, v.g. Festum Patroni vel Tutelaris, deinde potest ex causa, uti ob vindemiam, transferre Festum fore, v.g. S. Michaëlis ad aliud tempus, uti habet *Gob. T. 5. num. 230*, licet alii repugnent, an verò expediat multa esse Festa, disputat *Gob. in Quin. T. 5. c. 45*, ubi videri potest; in *Exp. T. 5. n. 72*. dicit hac ætate, quâ ita invaluit multitudo Festorum cum ingenti molestia Mechanicorum, magis cogitandum esse de modo abrogandi plura, quàm instituendi nova.

§. 3. Non est obligatio ad Missam die Cinerum, ⁶²⁰
Festo S. Marci, Festo Animarum; neque Coloniae
Festo Theophorae. De reliquis ejusmodi diebus
habet *Busenbaum*.

§. 4. In dubio, an sit Festum, teneris mediocre ⁶²¹
studium adhibere, ut intelligas, non teneris tamen
per sesqui-horam iter facere, ut id interrogas,
hoc enim foret immodicum studium, quo forte
frustra, impediri posset labor diurnus per longum
tempus; unde si permaneat dubium, non erit
obligatio ad Missam, quia in dubio possessio est
pro libertate, *Pasq.* quæst. 1325. Quod si Pater dicat
esse Festum Præcepti, Mater verò dicat esse devo-
tionis tantum, teneberis (per se loquendo) potius
credere Patri, quia ejus testimonium est majus, &
ejus potestate es dirigendus, *Gobat* à num. 460.

Q. 150. Qualis Missa sit audienda. R. §. 1. Peccat, ⁶²²
qui audit Missam excommunicati non tolerati, aut
publici percussoris Clerici, uti cum communi
S. Thomas 3. P. Q. 82. art. 2. Si tamen quis audisset,
secundum *Dicast.* & *Gob.* T. 5. num. 522. satisfecisset
Præcepto, quia posuisset substantiam rei præceptæ,
secundum *Pasq.* q. 1269. non satisfecisset, quia tum
tantum impletur Præceptum per actum peccami-
nosum, quando ponitur materia, quæ præcipitur,
hinc autem non ponitur materia illa, quæ præci-
pitur, nam Missa illa prohibetur legi & audiri,
Missa autem prohibita non est Missa præcepta, ergo.
Neque dicas Missam secundum se præcipi: Nam
præcipitur cum omnibus circumstantiis necessariis
ad hoc, ut hinc & nunc audiatur, inter illas autem
circumstantias est persona celebrans, cujus Missa
hinc prohibetur. Utraque sententia est probabilis,
sed prima videtur verior.

§. 2.

623 §. 2. Satisfacit, qui audit Missam, quocunque
& idiomate fiat, uti si audiat Missam Sacerdos
Græci in his partibus celebrantis, quia quæ
substantiam est eadem apud omnes Catholicos.
Missam, Pasq. q. 1259. Gob. num. 161. & alii.

624 Q. 151. Quotempore audiri debeat Missa.
§. 1. Probabilius videtur, quod satisfiat Præceptum
quâcunque horâ audiatur à media nocte ad ala-
ram mediam noctem, F. Lug. Leand. Dian. P. 10. Tit.
R. 21. Gob. T. 5. num. 56. contra Pasq. q. 1260, qui putat
non satisfieri, nisi audiatur intra tempus, quod
licitum est celebrare; sed ratio nostra est, quod
quâcunque horâ audiatur, verum est Missam eo die
esse auditam, ergo satisfactum est Præcepto, quod
tantum exigit Missam audiri illo die.

625 §. 2. Qui nocte Nativitatis Christi audit Missam
quæ Romæ vel Venetiis ex privilegio dicitur
ante mediam noctem à Sacerdote jejuno, satisfiat
Præcepto pro die Nativitatis, quia sic anticipatur
illa dies, uti in Matutino, quod pridie recitatur.
hinc si dies Nativitatis incideret in diem Lunæ,
non satisfaceret Præcepto pro die Dominica, quod
Missam illa spectat ad sequentem diem Nativitatis,
non ad Dominicam, ita Lug. Dicast. Dian. P. 7. Tit.
R. 12. P. 10. T. 12. R. 22. Item T. 14. R. 35; & absolute
loquendo non posse per auditionem unius Missæ
satisfieri Præcepto audiendi Missam duobus diebus.
rectè probat Cressp. à Borgia in QQ. Mor. quæst. 10.

626 Q. 152. Quo loco audiri debeat Missa.
Præcipuum Dubium est, an satisfiat, si audiatur
loco privato vel profano, pro quo fit,

§. 1. Privatum Oratorium, est locus aliquis
in domo vel arce privati hominis ad tempus
deputatus cultui Dei, unde Oratorium erectum
in palatio Episcopi, aut in Conventu Regularium

aut perpetuò destinatum divino cultui habènsque ingressum ex publica via, aut à Missionariis privilegiatis certo loco constitutum, non censentur privata Oratoria, uti cum aliis docent *Quarti* in Rubr. P. 3. T. 10. n. 1. S. 3. Et *Tamb.* de Sacrif. L. 1. c. 4. §. 4. hinc absolutè dicit *Illsung* T. 5. num. 163. non esse quæstionem de Oratoriis privatis Episcoporum vel Regularium, sed tantùm de privatis Oratoriis aliorum Clericorum sæcularium & laicorum, de quibus jam loquemur.

§. 2. Privilegiatus & tota ejus familia, id est, 627 omnes illi, qui habitant in domo Privilegiati cum quadam habitudine ad illum, uti sunt Pater & Mater, Nurus & Gener, Uxor, filii, filia, Nepotes, Pro-Nepotes & alii per lineam rectam descendentes & manentes sub regimine Parentum, habitantesque cum illo; item servi & ancillæ, quandoque etiam hospites, si ita addatur in Bulla, & consequenter etiam illi, qui his famulantur, uti docet *Tamb*: hi (inquam) omnes, si audiant Missam in privato Oratorio, satisfaciunt die festivo, quo ibi celebrare licitum est; ita omnes communiter.

§. 3. An præter Privilegiatum ejusque familiam 628 satisfaciant etiam alii ibi audientes, quando audire possunt alibi, duplex est sententia, 1. *Pasq.* q. 659, ubi alios undecim pro se citat, quibus accedunt *Diana* P. 6. T. 8. R. 40. P. 9. T. 1. R. 3. *Bas.* v. *Missa.* n. 8. *Gobat* T. 5. n. 356. *Quarti* Dub. 13. *Sporer* T. 3. c. 4. n. 24. *Ills.* supra dicens esse nunc certam; hi omnes absolutè dicunt non satisfacere; ratio est, quia Pontifex in Bullis expressè addit: *Volumus autem, ut alii, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia, & hoc à Cardinalibus declaratum esse, dicunt Authores hic citati.* 2. Sententia est *Az.* *Henriq.* *Homob.* *Castrop.* *Pellizar,* quos

quos citat *Pasq.* *suprà*, quibus accedunt *Busenb.* *Burgh.* *Cent.* 3. *Caf.* 60. citans *Barbof.* Item *P. March.* *T.* 2. *T.* 4. *T.* 2. *Q.* 1. *Dub.* 1, quorum sententiam *Gob.* *T.* 3. n. 254. vocat probabilem & usu receptam hi dicunt satisfieri à quovis ibi audiente: Ratio est quia de Jure communi plus non præcipitur quam Missam audire, de loco autem nunc nullum est Præceptum. Ad verba Bullarum dicunt antea de Jure antiquo fuisse obligationem audiendi Missam in Parochia, uti probat *Pasq.* *quæst.* 1257. cui Juri aut alteri cuicumque obligationi si quæ adhuc est, Pontifex non vult derogare per tale privilegium privato datum; quòd si non sit talis obligatio, uti nunc Jure novo non est restrictio illa nil operatur, apponitur tamen, qui servatur stylus antiquus Curia, & dantur privilegia secundum antiquas formulas rescribendi, hinc testatur *March.* verba illa communiter non recipi alio sensu, etiam inter timoratos. Prior sententia est communior, tutior & probabilior, tum quia pro se habet verba Legis, quorum explicatio pro altera sententia est dubia, tum etiam quia Lex communis erat, ut Missa audiretur in Ecclesia publica, imò & in Parochia, privilegium autem habent Religiosi, ut in suis Ecclesiis satisfiat, quale privilegium non est, neque legitima consuetudo, neque certa interpretatio pro privatis Oratoriis, ergo possessio est pro communi Legum. Nihilominus secunda sententia etiam videtur esse probabilis, hinc *Sporer* sapienter in praxi suadebat, ut illi, qui de familia non erant, alibi audirent Missam, nolentes autem non urgebat.

§. 4. Probabile est satisfieri Præcepto, quocumque alio loco etiam profano audiatur Missa, v. g. in castris cum militibus; in litore, quando

quando legitur pro navigantibus, licet quis non fit miles, nec de comitatu navigantium, ita n. præced. citati pro secunda sententia cum *Bonac.* de Sacram. D.4.Q.ult.P.12.N.4. Ratio est, quia quamvis forte restrictio sit de privatis Oratoriis, tamen nulla est de aliis locis, ergo rectè stamus Lege communi præcipiente Missam, abstrahendo à loco: gratis autem dicit *Pasq.* q. 1257. præcipi, ut Missa ab omnibus audiatur in Ecclesia vel publico Oratorio ab Ecclesia deputato, nam tale Præceptum nunc non extat, sed tantum Præceptum Missæ, quæ reipsa Missa est, quocunque loco fiat.

An Regulares vi privilegiorum possint absque licentia Episcopi ubique Missam legere; item à quo & quomodo concedi possint privata Oratoria, dicitur *Lib.VI.T.3.c.3.* ad D.4, ubi etiam pluribus exponetur, quis dicatur esse de familia seu familiaris Privilegiato.

Q. 153. *Quanam requirantur, ut quis satisfaciat* 630
Præcepto audiendi Missam. R. Seqq. 1. Intentio.
 2. Præsentia corporalis. 3. Assistentia moralis.
 4. Attentio aliqua. 5. Ut integra Missa audiatur,
 de quibus ordine addendum est aliquid.

Q. 154. *Qualis intentio requiratur.* R. Requiritur 631
 intentio seu voluntas audiendi Missam tanquam rem sacram, quæ exhibetur Deo cultus, ita *Suar. Bonac.* aliique communiter cum *Gob. T.5. num. 194. & 196 Pasq.* quæst. 1309. contra *Dicast.* Ratio est, quia Ecclesia per Missam præcipit aliquem Dei cultum, hinc,

§. I. Non satisfacit, qui interest, ut irrideat, aut 632
 eo tantum animo, quia exspectat amicum illum venturum, aut ut occidat Sacerdotem, cum ab ara venerit, aut solius curiositatis causâ, ita *Gob. supra, & n. 210, citans Lug. & Tamb;* imò *Pasq.* supra putat
 A a eum,

eum, qui accederet Ecclesiam ad meditando re
divinas aut ad orandum absque voluntate audi
endi Missam, non satisfactorum, licet interea lega
retur ; consentiunt *Sanch. Bonac. & Leonardus*
quamvis contradicant *F. Lug. Castrop. & Dian. Pa.*
T. 6. R. 77 ; si tamen, quando inchoatur Missa
accedat ad altare, aut aliquem motum corporalem
edat in ordine ad assistendum Missæ, jam habe
intentionem sufficientem, nec requiritur, ut velit
satisfacere, uti dictum est Lib. I. num. 692, & fuit
ostendit *Pasq.* quæst. 1308, citans pro se 23. Auctores
contra alios II, addens q. 1311. cum 28. Auctoribus
contra alios 15, etiam satisfecisse illum, qui expresse
noluisset per talem Missam, quam audit, Præceptum
satisfacere. Addit ibidem cum *Sanch. Laym. Lug.*
& aliis contra *Suar. Lesf. Fill. Côn. & alios*, nequidem
postea requiri mutationem propositi durante tem
pore audiendi, ut scilicet velit satisfecisse illam audi
tione, nam plura adhuc probaverat q. 1310. re ipsa satis
fecisse, licet audiêrit animo non implendi Præceptum
& simul animo non audiendi aliam Missam.

633 §. 2. Satisfacit, qui interest eam tantum mente
ut observatis actionibus Sacerdotis discat accurate
celebrare, hoc enim est velle audire Missam,
ut discat legere.

634 §. 3. Non est necesse, ut intersis per modum
orantis, *Suar. Lesf. Medin. & alii* cum *Gob. nutan. 197.*
contra *Bonac. & Bass.* Ratio est, quia Missa auditur
& DEUS aliter coli potest, quam orando.

635 §. 4. Sufficit intentio implicita audiendi Missam
tanquam rem sacram, quam habet ille, I. Qui
adit templum, volens facere officium Christiani.
2. Qui adit, ut præsentiam suam honoret Sacrificium.
3. Qui solet interesse Missæ tanquam rei sacræ.
4. Qui templum accedit ex nulla alia causa.

cum enim accedat liberè, accedit ex aliqua causa, ergo si non accedat ex alia, accedit ex hac, ut audiat Missam: 5. Quicumque Missam audit, si non constet eum habere intentionem contrariam, præsumitur habere sufficientem, ita cum aliis *Suar. Gob. n. 198. Diana P. 3. T. 6. R. 68.*

§. 5. Etiam si intentioni audiendi Missam ⁶³⁸ adjungatur alia intentio mala, adhuc satisfacis Præcepto, v.g. si vis audire Missam, etiam principaliter ob vanam gloriam, aut simul volens te delectare turpi aspectu puellæ præsentis, satisfacis, ita Auctores 20. omnino graves, quos nominatim recenset *Pasq. q. 1313. Gob. n. 208.* contra paucos alios. Ratio est, quia prava intentio adjuncta non excludit intentionem debitam, quamvis impediatur illius fructum, vult enim, & re ipsa audit ut rem sacram, hoc ipso quod exterius modestè se gerat, & interius attendat ad rem sacram, nam per hoc colitur Deus, cui per Sacrificantem & Assistentes immolatur Sacrificium. *Nec obstat*, quod Ecclesia præcipiat actus bonos: *Quia* satis est esse bonos quoad se & secundum substantiam, quamvis ratione operantis aut quoad modum, quo fiunt, non sint boni, uti communiter docent Authores cum *S. Th. 1. 2. q. 100. art. 9. Sot. & aliis*, dicentes modum & finem Præcepti non cadere sub Præceptum. *Si infes*, non satisfacit Præcepto per Communionem sacrilegam, ergo nec per auditionem Missæ peccaminosam. *R. N. Conseq.*: Ecclesia declaravit se præcipere Communionem fructuosam, ita ut si non respondeat fructus, non satisfaciat ejus voluntati ac Præcepto; id non declaravit de Præcepto vel auditione Missæ, ergo prudenter stamus autoritate & ratione adductâ pro sententia nostra, quamdiu Ecclesia aliud non declarat.

637 §. 6. Si quis templum ingressus ad audiendam Missam putet prius inchoandam post quadrantem, interim ipso non advertente legatur ad aliquod altare, quod prius advertit ex signo campanulæ ad *Sanctus*, *Gob. n. 115.* dicit, si habuerit hanc intentionem, volo esse unus de numero audientium Missam, quodcumque inchoabitur, tum audivisse etiam primam partem, si autem talem intentionem non habuerit, non audivisse, nam nemo censetur moraliter interesse actioni, quam nescit exerceri, & cui non cupit interesse, hoc ipso autem quod velit interesse, si fiat, quando fit, re ipsa interest, quia hæc voluntas conditionata transit in absolutam: sed hoc patitur difficultatem, nam re ipsa talis assistentia non est moralis, uti colligetur ex dicendis à num. 646.

638 §. 7. Si quis pluribus titulis teneatur audire Missam, & non determinet, cui obligationi satisfacere velit, utriusque autem per eandem auditionem satisfacere non possit, dicendum est, quod satisfaciat urgentiori, sive illi, quæ vel ratione temporis vel aliunde exigit præferri, quia tum valet voluntas interpretativa, secundum quam quisque præsumitur velle prius satisfacere graviori obligationi.

639 Q. 155. *Qualis presentia corporalis requiratur.*
 ¶. Talis, per quam quis sit ita præsens physice vel moraliter loco, in quo fit Missa, ut possit dici esse unus è numero eorum, qui circumstantur cum Sacerdote offerunt Sacrificium, hinc

640 §. I. Non est opus videre vel audire Celebrantem, sed si nec videre nec audire possis immediate, satis est, si adsis aliis, qui vident vel audiunt, & te conformes illis in surgendo aut flectendo.

§. 2. Sufficit, si sis in loco, qui communicat ⁶⁴¹
cum templo, v.g. in Choro post Altare, aut in loco
per murum separato, ex quo fenestra vel foramen
fert in templum, aut in Odæo seu Iorica superiori,
ubicunque in templo fiat Misfa, dummodo id scias
& possis percipere saltem aliis mediantibus,
quid agatur, atque ita dici pars communitatis
infrà flectentis.

§. 3. Etiam sufficit esse extra templum, ⁶⁴²
dummodo scias Misfam inchoari seu fieri, & sis
aliis junctus, cum quibus facias unam multitu-
dinem in templum vel ad altare usque protensam,
ut communitè habent Authores cum *Gob.* à n. 22.
& *Pasq.* à quæst. 1300. Quòd si quis non esset junctus
multitudini, sed solus staret ad murum extra tem-
plum, licet audiret Sacerdotem, putat *Pasq.*
non auditurum Misfam, quia non esset corporaliter
præsens Ecclesiæ seu illi Congregationi Fidelium;
contradicunt tamen alii apud *Dian.* P. 4. T. 4. R. 154.
& P. 10. T. 14. R. 47.

§. 4. *Lug. Gord. Dicast. Tamb. Gob.* num. 172. & alii, ⁶⁴³
quos refert *Pasq.* q. 1303. dicunt illum adhuc esse
sufficenter præsentem & audire Misfam, qui etiam
per interjectam parvam plateam è domo sua
in templum vel ad altare potest respicere, sed
occurrit hæc ratio in oppositum, nam si excommu-
nicatus ex altera parte plateæ è fenestra suæ domus
videret & audiret te celebrantem, non ideo pecca-
ret, neque tu ideo tenereris desistere à Misfa, ergo
signum est, quòd ex communi judicio non censea-
tur moraliter præsens. Addunt *Lug. & Escob.*
apud *Gobat* num. 174. non obstare distantiam
triginta passuum, quod tamen *Tamb.* non admittit,
ut nec *Gobat*, nisi Misfa fieret sub dio, tum enim
admittit, licet nullus homo esset interjectus;

hinc si magna sit distantia, rectè dicit *Gobat* num. aliquem non censerì præsentem, licèt domi sua audiret totum cantum aut etiam Missam altà voce pronunciatam.

644 §. 5. Putat *Dicast.* cum *Gob.* n. 173. eos, qui manent in navi, si Missa fiat in litore; item Milites in castris suis, quamvis utrique distant ad 30. passus, adhuc esse moraliter præsentès corpore Missam audire.

645 §. 6. Si quis etiam ad afferendum aliquid ad Missam necessarium recederet à templo ad locum remotum, qui non communicat cum templo, v.g. ad domum Pastoris, & emaneret per notabile tempus, aut negligeret actionem substantialem, v.g. Consecrationem, probabilius est contra *Leand.* & *Dicast.* non audivisse Missam, quia non mansisset corporaliter præsens, nequidem moraliter, hinc si posset, teneretur audire aliam Missam, vel supplere, quod neglexerat; si autem non posset, excusaretur propter necessitatem rei adferendæ. Si autem iret ad Sacristiam aliquid allaturus, aut ad campanile tracturus campanas, censeretur manere moraliter præsens corpore, quia hæc loca communicant cum templo, cum sint quasi aliquid templi; & pulsatio campanarum, quæ quibusdam locis fit ad Evangelium vel sub Elevatione, ordinatur ad illum Dei cultum, qui per Sacrificium exhibetur, ita AA. communicat cum *Pasq.* Quæst. 1275.

646 Q. 156. Qualis assistentia requiratur. R. Moraliter per quam quis adsit tanquam homo ratione præditus, & non ut brutum vel inanimatum aliquid, debet enim assistere humano modo liberè & religiosè, hinc,

§. 1. Non audit Misfam, qui coactus interest, 647
 v. g. ligatus & reluctans, uti habet communis
 cum *Cob. T. 5. n. 212*; si quis tamen violentè detentus,
 fuppolitâ detentione liberè applicaret animum
 ad actionem Sacerdotis, fatisfaceret, quia afsistentia
 efferet libera sub ratione advertentiæ, *Illf. T. 5. n. 154*;
 neque etiam obfaret, fi quis interefet ex metu,
 quia metus non tollit libertatem, ergo nec impedi
 afsistentiam moralem, uti habet communior
 eum *Pafq. q. 1307.* contra sex alios.

§. 2. Ebrius vel dormiens non audit Misfam, 648
 quia non adest humano modo: quod verum est,
 fi dormitet per vices, ita ut per notabilem partem
 nequeat attendere, quamvis dormitatio efferet
 involuntary, ita *Dicaf. & alii cum Gobat num. 244.*

§. 3. Si quis tempore Misfæ in altam contempla- 649
 tionem five in ecftafin à fenfibus abripiatur, putant
Suar. Fill. Ledefm. & alii adhuc audire Misfam, quia
 manet moralis afsistentia per præcedentem volun-
 tatem necdum revocatam, fed hoc probabiliùs
 negant *Lug. Aver. Leand. Tambur. hic c. 2. §. 1. n. II.*
Illfing n. 154, quia tam parum videtur moraliter
 afsiftere, quàm qui dormit: *Pafq. quæft. 1306.* proba-
 biliter diftinguit, fi in illa ecftafi pergat contemplari
 myfteria, quæ peraguntur in Misfa, putat durare
 moralem afsistentiam; fi autem rapiatur in aliam
 contemplationem, putat non durare, adeoque
 nec audire Misfam.

Q. 157. Qualis attentio requiratur. R. §. I. 650
 Attentio efferet duplex, externa & interna; externa, efferet
 omiffio actionum exteriorum incompossibilem
 cum attentione interna; interna, efferet advertentia feu
 applicatio animi ad aliquid, v. g. ad illa, quæ
 in altari geruntur, certum autem efferet requiri
 attentionem externam, ut fatisfiat Præcepto.

Deinde communis sententia est ex *Soto, Suar. Log. Graff. Bonac. Laym. & aliis* cum *Gobat* T. 5. num. 220. contra *Mendo* in Stat. D. 7. q. 1. n. 6. non requiritur tantam attentionem ad Missam, quantum ad Breviarium; quæ autem & quanta ad Breviarium requiratur, dicemus Lib. IV. à n. 1340. Et hoc supponimus cum communiore, quod aliqua attentio interna requiratur, saltem talis, per quam dicatur religiosè existere sub specie & cultu exterioris Deum respectu Sacrificii, uti rectè explicat *Pasq.* q. 1315, ubi etiam multos Authores adducit, qui requirunt majorem aliquam attentionem internam ad Missam vel ad Deum, & è contra alios etiam multos, qui dicunt sufficere solam attentionem externam; quidquid sit de hoc, de quo dicitur, quando de *Horis Canonicis*, Lib. IV. q. 220. & seqq.

651 §. 2. Ministrantes Missæ sufficienter attendunt exhibendo suum ministerium, nam hoc est actualis cooperatio ad Sacrificium, imò est exhibitio partis ipsius Sacrificii, ita *Gobat* num. 220. Illi tamen, qui diebus solennibus accendant candelas per totum templum tempore Missæ, si simul non attendant ad Missam, non satisfaciunt, quia hoc non est ministerium Missæ, sed vel prærequisitum vel per accidens concomitans, ita *Pasq.* Quæst. 1287.

652 §. 3. Musici, Chelystæ, Organædi, Tympanistæ, Tubicines audiunt Missam, dummodo firmè attendant ad hoc, quod in ara geritur, nam cantus vel lusus ipsorum refertur ad hunc Dei cultum, nec necessariò tollit requisitam advertentiam ad illa, quæ in ara geruntur. Idem dicit *Lesf.* in *Auct. v. Missa*. Cas. 3. de collectoribus elemosynarum, si simul attendant ad Missam; idem contra *Pasq.* Q. 1317. dicunt cum aliis *Dicast.* & *Gob.* à n. 305. de illo, qui

qui deambulando aut se comendo in templo Misam audiret, nam potest quis deambulans aut se vestiens orare, ergo multò magis ad Misam attendere.

§. 4. Non audiunt Misam, qui scribunt vel ⁶⁵³ pingunt sub illa, uti rectè *Navar. & alii* communiter cum *Gobat* num. 307, quia hæ actiones ita occupant animum, ut cum illis attentio interna videatur esse impossibilis: Neque illi audiunt, qui per notabile tempus de re seria confabulantur, vel res alias fixè aspiciunt & considerant, ita ut moraliter loquendo nequeant attendere ad ea, quæ geruntur in ara, quia etiam hi carent attentione externâ, *Gob. n. 288. Pasq. q. 1323. Illsung T. 5. n. 158*; si tamen ista interruptim tantùm fiant, & relinquunt attentionem internam, quamvis illam minuant, erit veniale tantùm, uti iidem docent cum *Sot. Medin. Suar. Dicast. Basf.*

§. 5. Non satisfaciunt, qui per notabilem partem ⁶⁵⁴ Misæ legunt attentè librum profanum, v. g. Poëtam, Philosophum; item literas, Gasettas &c. ita *Regin. Lug. Tambur.* aliique cum *Gob. num. 245.* Ratio est, quia actio illa profana ex natura sua avertit animum ab attentione ad res sacras. Idem tenet *Suarez* apud *Gob. à n. 254.* de illo, qui historiam sacram legeret animo indifferenti aut volens discere stylum, item qui Lectionem Catechetica mandaret memoriæ, item qui preces latinas in gallicum mente verteret, ut sic linguam disceret.

§. 6. Qui sub Misâ conscientiam examinat, ⁶⁵⁵ potest audire Misam, quia potest attendere, uti habet communis: multò magis audit, qui sub Misâ elicit dolorem vel aliis piis actionibus se præparat ad Confessionem; an autem ille, qui sub Misâ per longum tempus confitetur,

Misam audiat, variæ sunt sententiæ, nam 1. *Suar. Azor, Tanner. & alii* dubitant, quia incertum est, an habeat attentionem debitam. 2. Alii absolute negant, sed diversas rationes afferunt, nam *Bonar. & Basf.* dicunt ideo non audire, quia non orat, sed hæc ratio non stringit, nam non præcipitur Oratio, uti dictum est num. 634; & quamvis præciperetur, habebitur sufficienter per externam compositionem corporis, quâ colatur Deus; hinc *J. March. Tambur. Dicast. Steph. & alii* dicunt ideo non audire, quia enarratio peccatorum ita distrahit, ut cum illa non videatur stare posse attentio ad Misam; *Pasq. Q. 1318.* dicit, quamvis mentaliter attendere, tamen non audire, quia non habet præsentiam seu assistentiam moralem respectu Sacrificii, nam Confitens non habet se per modum alicujus, qui cum Sacerdote offert Sacrificium, sed per modum Rei, qui se accusat, accusatio autem aut persona Rei non spectat ad Sacrificium. 3. *Regin. Castrop. Leg. Rhod. Escob. & alii* cum *Gob. num. 258.* absolute affirmant, quia habet intentionem audiendi, uti suppono, adest corpore, quia confiteretur in templo, assillit moraliter, quia adest humano & religioso modo; denique etiam attendere potest ad Misam; & licet fortè actu non attendat, tamen occupatur actione piâ, adeoque adhuc censetur cum Sacrificante & circumstantibus Deo cultum exhibere. 4. Alii distinguunt & dicunt, si per experientiam sciat te cum enarratione peccatorum adhuc aliquo modo attendere, satisfacies; si autem scias, te non attendere, non satisfacies, quia hæc narratio peccatorum non est res ad Misam spectans, ergo qui per illam ita occupatur, ut ad Misam attendere non possit, non videtur habere attentionem externam. Omnes hæc sententiæ sunt probabiles, in praxi autem

suadendum, ut si Confessio deberet esse longa, potius fiat extra Missam; si autem sit brevis, curandum ut potius fiat sub aliqua parte non ita substantiali, v.g. sub Orationibus, *Gloria*, *Epistola*, *Credo*, non verò sub Offertorio, Consecratione vel Communione: Si tamen etiam sub his partibus fiat, debet confitens ita simul attendere ad Missam, ut dicere possit, quousque Celebrans pervenerit. Quòd si Confessio alioquin esset omittenda, uti sæpe fieret ancillis & famulis, suaderi potest, ut fiat sub Missa, quia voluntas Ecclesiæ præsumitur esse potius, ut sic audiatur Missa & Confessio fiat, quàm ut attentius audiatur Missa & Confessio non fiat, uti rectè *Lesf.* in Auct. v. *Missa*. c. 3, si enim damnum temporale possit excusare ab auditione Missæ, magis excusabit damnum spirituale in omissione majoris attentionis: denique si quis sub musico vel cantabili Sacro confiteatur, non est tanta difficultas, nisi Confessio esset valde longa, facile enim advertet, quousque Celebrans pervenerit, aut confitebitur sub aliqua parte, quæ per cantum longius trahitur, vel ubi Celebrans sistit.

§. 7. *Pasq.* suprà absolutè dicit eam, qui Confessio- 656
nes audit, non posse audire Missam, quia non assistit veluti unus offerentium, sed velut Judex, cujus actio non spectat ad Sacrificium: Oppositum communiùs docent alii cum *Gob.* num. 269, quia quòd simul fit Judex in Confessionali, non impedit, quò minus etiam sit unus illorum, qui circumstant & cum Sacerdote Sacrificium offerunt; certum quòque videtur, quòd Confessarius possit faciliùs simul attendere ad Missam, quàm Confitens.

§. 8. *Sporer* de Poen. num. 579. putat Celebrantem 657
non posse audire Missam, quæ ab alio legitur eo tempore, quo ipse celebrat, ideòque
non

non satisfactorum debito, si promississet unam Missam audire & unam dicere, vellétque ea facere eodem tempore; sed probabilius est Celebrantem posse sufficienter attendere ad suam & alienam Missam, si autem non satisfaciat isti promisso, idem erit, quia qui promittit Missam unam audire & alteram dicere, censetur promittere actus successivos, non aliter ac ille, qui promittit duas Missas audire, nisi enim fuerit alia intentio promittentis, censetur promississe duas diverso tempore.

658 §. 9. Qui voluntariè toto tempore habet distractiones, & simul attendit ad ea, quæ in ara geruntur, audit Missam, quamvis peccet venialiter ratione irreverentiæ, si simul oret, est communis cum *Suar. Castrop. Basf. Pasq. Quæst. 1321. Gob. n. 228. Illsung n. 59.* nec quenquam movere debet, quòd Author Anonymus contra Archi-Episcopum Mechliniensem anno 1691. editus dicat opinionem illam non esse admodum conformem genuinis regulis pietatis & Justitiæ Christianæ, nam, uti demonstrat *Oropes*, evidens est attentionem ad Missam posse stare cum tali distractione, possumus enim ad plura simul attendere, uti experientia docet, quamvis minùs attentè ad singula; esse autem talem distractionem tantùm venialem, communis est sententia omnium, unde liber ille Anonymi propter insolentiam, quâ Archi-Episcopo illi insultat, combustus est Ruræmundæ jussu supremi Senatûs Geldrici.

659 §. 10. Quamvis communis sit sententia, quam supponunt *Côn. & Lugo de Euch. D. 22. Sect. 2. n. 46.* quòd distractio involuntaria non impediat, quòd minùs aliquis satisfaciat Præcepto Missæ, quia communiter non impedit, quin ita attendas, ut possis esse testis Sacrificii peracti, aut reddere rationem de iis, quæ geruntur ad aram.

Si tamen evagatio esset talis, ut redderet hominem veluti abreptum & nullo modo attendentem ad Sacrificium, impediret auditionem Missæ, sive esset voluntaria, sive involuntaria, ita *Pasq. supra & Castrop. T. 22. P. 16. num. 3.* Ratio est, nam somnus involuntarius ideo impedit, quia tollit moralem, humanam & religiosam assistentiam, atque illam æquè tollit talis extra-ordinaria evagatio animi, ergo.

§. II. Pueri aut alii rudiores *in actu secundo* 660 non tenentur ad tantam attentionem, ad quantam alii, quia talis attentio est illis moraliter impossibilis.

§. 12. Pro habenda attentione & devotione 661 in audienda aut etiam celebranda Missa, juvabit hanc considerare tanquam memoriale Passionis Christi, respiciendo singulas actiones Missæ veluti repræsentativas cujusdam mysterii: & pro imaginatione ad hoc disponenda, potest Sacerdos considerari veluti sustinens personam Christi patientis, nam *velum*, quod imponit capiti vel humeris, significat velum, quo tecta est ejus facies ab illudoribus: *Alba*; vestem ab Herode injectam: *Cingulum, stola, manipulus*; funes, vincula & catenas, quibus ligatus est & raptatus: *Tonsura capitis sacerdotalis*; spineam coronam Christi: *Casula*; crucem &c.

Missæ

*Missa memoriale Passionis Christi.**Sacerdos.*

Ingreditur ad aram.
 Inchoat Missam.
 Dicit: *Confiteor* &c.
 Ascendens osculatur
 altare.
 Abit ad locum Epistolæ.
 Legit introitum.

 Dicit *Kyrie eleison*.

 Dicit, *Dominus vobiscum*.

 Legit Epistolam.
 Dicit, *munda cor meum*.
 Legit Evangelium.

 Denudat calicem.
 Offert Deo panē & vinū.
 Tegit calicem.
 Lavat manus.

 Dicit: *Orate Fratres*.
 Dicit secretas orationes.

 Dicit Præfationem,
 usque ad *Sanctus*.

 Facit *memento* pro vivis.

 Prosequitur actionem.

Christus.

Ad hortum Gethsemani.
 Orat in horto.
 Stratus sudat sanguine.
 Traditur osculo Judæ.

 Ligatus trahitur.
 Tunditur pugnis
 apud Annam.
 Negatur à Petro
 apud Caipham.
 Respiciens convertit
 Petrum.
 Ducitur ad Pilatum.
 Ducitur ad Herodem.
 Illusus reducitur
 ad Pilatum.
 Vestibus spoliatur.
 Flagellis cæditur.
 Coronatur spinis.
 A Pilato pronunciat
 innocens.
 Pilatus dicit, *ecce homo*.
 Conspuitur, facie vela-
 tur, luditur.
 Postponitur Barabbæ;
 clamatur, *crucifige*,
 morti adjudicatur.
 Portat crucem ad Cal-
 variam.
 Occurrit Veronicæ.

Bene

Sacerdos.

Christus.

Benedicit oblationes.

Elevat hostiam consecratam.

Elevat sacrum calicem.

Prosequitur Canonem.

Dicit : *Nobis quoque peccatoribus.*Dicit : *Pater noster.*

Dividit hostiam.

Immittit particulam in calicem.

Dicit, *Agnus Dei.*

Prosequitur Orationes.

Sumit Christum.

Purificat calicem.

Iterum operit calicem.

Dicit, *Dñs vobiscum.*

Dicit ultimas Collectas.

Dicit ultimū *Dñs vobiscū*.

Benedicit populo.

Dicit, *Ite ; Evangelium S. Joannis.*

Clavis affigitur cruci.

Elevatur in cruce.

Profundit è vulneribus sanguinem.

Videt afflictam Matrem.

Orat pro genere humano.

Dicit 7. verba in cruce.

emittit spiritū è corpore.

Secundum animam descendit ad limbū.

Convertit multos adstantes.

Ex aperto Latere fundit sanguinem & aquam.

Deponitur in sepulchrū.

Ungitur à piis mulierib.

Resurgit cum corpore.

Apparet Matri & Discipulis.

Conversatur 40. diebus cum suis.

Ascendit in cælum.

Mittit Spiritum S.

Facit ab Apostolis circumferri Evangelium.

Piè auditur Missa , si hæc nudè considerentur, utilissimum autem erit, si breves affectus admisceantur , prout suggerent mysteria & propria cujusque devotio.

Q. 158. *Quandonam peccetur graviter vel leviter non audiendo integram Missam , sive omittendo partem. R. Distinguendum est inter partes Missæ, nam*

nam *pars essentialis*, in qua consistit Sacrificium, probabiliter est sola Consecratio: *pars substantialis* est oblatio & sumptio: *partes principales* sunt Canon, qui incipit statim post *Sanctus*, usque ad *Pater noster*; item *utraque oblatio*, Evangelium &c. *Partes non regulares* seu non ordinariæ sunt, *Gloria, Credo, plures Epistola, plures Collecta &c.*, hæ enim non sunt in omni Missa, sed tantum aliquando; *partes regulares* seu ordinariæ sunt, quæ communiter sunt in omni Missa. Hoc notato:

663 §. 1. Veniale saltem est quamcunque partem etiam parvam omittere absque rationabili causa, est communis cum *Gob. num. 132. Pasq. quæst. 1270. Mendo in Stat. D. 7. Q. I. N. 3.* quia Ecclesia præcipit Missam, non tantum prout est Sacrificium, sed etiam prout est cerimonia sacra, sic autem complectitur omnes actiones sacras. Probabile tamen est Evangelium S. Joannis non esse partem Missæ, quia ante illud dicitur, *ite, missa est*, & datâ benedictione licentiatur populus.

664 §. 2. Qui omittit tertiam partem Missæ, peccat mortaliter secundum omnes: quod aliqui dicunt de omittente quartam partem: partes autem non regulares facilius omitti possunt, nec tam cito constituent unam tertiam vel quartam partem Missæ, uti constituerent principales etiam minores, quia partes non debent tantum considerari secundum diuturnitatem, sed maximè secundum dignitatem, uti habet communis.

665 §. 3. Quid vel quantum omitti debeat, ut censetur esse tertia vel quarta pars Missæ, variant Authores, secundum *Paxjord. & alios* sufficienter omittis ad mortale, si omittas ab initio ad Epistolam exclusivè. Secundum *Navar. Bonac. Tol. Turv. & alios* tum prius peccas mortaliter, si omittas ab initio

cum

cum Epistola, quamvis multæ & longæ essent Epistolæ, cum sint partes non regulares. Secundum *Sot. Suar. Henriq. Rodriq. Graff. Kôn. Dicast. & alios* tum prius peccas mortaliter, si omissas ab initio cum Evangelio: imò *Az. Suar. Rodriq. Castrop. Dicast. Tambur. & alii* apud *Pasq. Quæst. 1282.* excusant te à mortali, si statim post Evangelium veniens maneat usque ad finem ultimi Evangelii S. Joannis: Et licet simul omittatur *Credo*, adhuc dicunt non fore mortale *Henriq. Lug. Burgh. Cent. 2. Cas. 86. aliique* apud *Mendo n. 1.* quia, *Credo*, est pars non regularis, unde iidem cum *Lay. L. 4. T. 7. c. 4. n. 3. & Illsung T. 5. num. 160.* non damnant te mortalis, dummodo venias ante Offertorium, quia olim ibi incipiebat Missa teste *Isidoro*. Probabilius tamen & ad sensum vulgi magis accommodatum viderur esse, si dicamus Missam non audiri, si quis non veniat sub initium Evangelii, & permaneat usque ad finem, quis enim diceret, inquit *Mendo*, eum audivisse Missam in Dominica Palmarum, qui post Passionem pro Evangelio lectam veniret ad templum.

§. 4. Qui omittit sola illa, quæ sunt post Communionem Sacerdotis, non peccat mortaliter, *Suar. Fagund. Illsung* supra *aliique* communiter: item qui omittit omnia ante Epistolam & omnia post communionem Sacerdotis, etiam non peccat mortaliter secundum eosdem Authores & alios apud *Mendo* supra contra *Trull. Leand. Pasq. q. 1383;* qui autem omittit omnia ante Evangelium & omnia post Communionem, peccat mortaliter secundum *Suar. Côn. Castrop. Tann. Illsung & alios* contra *Baun. & Llamas* apud *Pasq.* supra, qui dicunt non peccari mortaliter, quia sunt partes ferè similes,

quæ non tam facile constituunt tertiam vel quartam partem Missæ.

667 §. 5. Qui solum Offertorium, sive ante Præfationem, sive post Consecrationem omittit secundum *Pasq. Q. 1275.* tantum venialiter peccat, qui autem omittit Consecrationem & Sumptionem, mortaliter peccat, quia essentia Sacrificii in alterutra harum actionum consistit, est communis cum *Gob. num. 132.* Communior quoque sententia est cum *Ledesm. Henriq. Regim. Bonac. Cuius March. Lug. Avers. Dicast. Dian. & aliis* esse mortale, si omittatur utraque Consecratio, imò *Pasq.* supra putat, si quis non adeset uni tantum Consecrationi, v. g. solius panis, fore mortale: idem plerique è supradictis cum *Bonac. Castrop. & Illung num. 100.* dicunt de eo, qui solam Communionem omittit, quia omitteret partem ratione dignitatis notabilem; è contra *G. Hurtad. & alii cum Burgh.* supra dicunt non peccari mortaliter, si tantum omittatur tota Consecratio, & in hanc sententiam inclinant *Suar. Fagund. Garz.* saltem quoad rudes, quam *Lug.* dicit probabilem: quod autem Communionem attinet, *Hurt. Cass. Pelliz. Leand. Laym. & Burgh.* supra dicunt non esse mortale illam solam omittit, quia quamvis sint partes valde dignæ, tamen sunt pars non magna: Sed quod ad utramque Consecrationem attinet, prior sententia videtur verior, & eam tenent plurimi cum *Pasq. Quæst. 1276.* & *Herinx de Pecc. D. 7. num. 48,* quia pars illa est dignissima, ergo meritò censetur notabilis: deinde Missa ab Ecclesia præcipitur principaliter, prout est Sacrificium, quo colitur Deus, sed si omittatur utraque Consecratio, longè probabilius est omitti rationem Sacrificii, ergo. Addunt *Hurtad. Leand. & Pasq. Quæst. 1284.* peccari mortaliter, si

si omittatur ab elevatione calicis usque ad *Pater noster*, quia est pars principalis, dignitate notabilis.

§. 6. Qui non potest interesse nec Consecrationi⁶⁶⁸ nec Sumptioni, eum non teneri ad alias partes, docent *Lug. Tamb. & alii* cum *Gobat* num. 140: sed probabilius videtur oppositum, quia potest audiri major pars *Misæ*, prout est cerimonia sacra, qualiter etiam præcipitur ab Ecclesia; unde à potiori is, qui venit ad ultimam *Misam* paulò ante Consecrationem, tenetur ad hanc & reliqua audienda, uti habet communior cum *Gob.* num. 139. & *Pasq.* q. 1292. contra *Molf. & J. Sanch*; si quis autem veniat post Consecrationem, eum non teneri ad reliqua, docet *Tamburin.* c. 2. §. 1. n. 6, quia deficit pars præcipua & essentialis; sed probabilius est oppositum, tum quia multi docent essentialiam Sacrificii consistere in Sumptione, tum præcipuè, quia audiri potest pars notabilis ceremoniæ sacræ ab Ecclesia præceptæ; & quamvis pro utraque sententia Authores multos adducat *Pasq.* supra, nunc tamen videtur tenendum cum illis, qui obligant, uti rectè *Illsung* num. 165, hoc enim videtur ob paritatem Præcepti & rationis colligi ex hac prop. 54. ab *Innocentio XI.* damnata: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

§. 7. Si Sacerdos concionem interponat, vel⁶⁶⁹ faciat *memento* unius semi-horæ, illo tempore abesse poteris, *Tambur.* num. 4. *Gobat* n. 149. Item *Gloria, Credo & Kyrie*, quæ canuntur à Musicis; item alia, quæ hi interponunt, non sunt pars *Misæ*, hinc omitti possunt sinè peccato, dummodo assistatur ad *Kyrie, Gloria & Credo*, quæ recitat Sacerdos, *Pasq.* Quæst. 1287.

670 §. 8. Quando casu vel ex justa causa venisti serb, sed non notabiliter, secundum *Suar. Fill. Fagund. Dicast. Gobat* num. 140. *Pasq. Quæst.* 1293. non teneris nequidem sub veniali supplere partem illam parvam : in sententia tamen illorum, qui dicunt satisfieri Præcepto per partes Missarum auditas successivè, quam probabilem esse diximus n. 611, teneris sub veniali supplere, quia teneris totam Missam audire, sed potes totam audire supplendo, & non supplendo non audis totam, ergo teneris supplere. Quòd si quis notabilem partem neglexisset, sub mortali teneretur aliam Missam audire, vel saltem partem neglectam supplere, uti omnes fatentur.

671 §. 9. Multi Missam audiunt, quia casu satis mature veniunt, qui tamen peccârunt mortaliter, quia per negligentiam exposuerunt se periculo multum seroveniendi, unde circa hoc examinandi sunt illi, qui confitentur se serovenisse, inquit *Castrop. T. 22. P. 16. n. 14*, idèmq; notant *Suar. & Gobat* n. 156, sæpe enim seroveniunt sine, & sæpe cum culpa gravi, quamvis non neglexerint notabilem partem Missæ.

D U B I U M IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis & Festis majoribus.

672 **R**esp. I. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos vide superiore Dub. Casu ult.) & ut ait Cardinalis Lugo D. 22. S. I. n. 2. certa; etsi Marchant in *Candelabro Mystico* T. 4. c. 7. Et in *Resolutionibus Pastoralibus*, in forma Manualis editis Tr. 4. Cap. 7. in dubium vocet, scrupulumque movere conetur.

Ratio

Ratio est. 1. Quia nullum extat de hac re Præceptū. 2. Quia Cap. *Ut Dominicis, de Parœciis* jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui proprio Parochæ contempto, isthic Missam audire vel- lent : ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia Cap. *Si quis, de Consecrat.* jubentur ii, qui habent Oratorium domi, in majoribus festivitibus audire Sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis Fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum, Doctorum, & Confessariorum (qui Pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantum, (ut loquitur *Marchantius l.c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. Sess. 22. Cap. 8.* tantum dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & Festis majoribus. *Vid. Fagund. P. 1. L. 2. c. 3. n. 8. & seqq. Lugo, Barbosa, Zenedo, Trull. L. 3. c. 1. D. 6. n. 4.*

Néque obstant, quæ *Marchantius* objicit, ut :

I. Quòd Jura antiqua decernant contrarium ; eò quòd *Sixtus IV. de Treuga, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis & Festis : nam in primis ex illo Sixti Decreto nihil sequitur, cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publicè prædicetur, non teneri : Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè de- ret, id (publicè præsertim) dissuadere, nam inde scandala, & proprii Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod *Sixtus* cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsàn aliqua Jura id habeant, eis, posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Lugo & ceteri A.A. citati.*

» Nec obstat 2. Quòd multos Canonistas
 » eam opinionem secutos asserit : Esto enim
 » olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore,
 » post tot & tam ampla privilegia, post tam claram
 » & diuturnam consuetudinem, post Eminentissimi-
 » morum Cardinalium declarationes, & ipso-
 » rum etiam Pontificum nota Decreta contraria,
 » (ut vide sequenti Resp.) an aliqui id doceant,
 » nescio.
 » Nec obstat 3. Locus Tridentini paulò antè
 » in Resp. citatus, quem objicit : ut patet ex ipsis
 » verbis & declaratione Eminentissimorum
 » Cardinalium Auctorumque communi explica-
 » tione.
 » Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis
 » aliisque pœnis cogere ad audiendam Missam
 » in Parochia. Est contra *Marchant. l. c.* ubi ait,
 » *Regulares ita communiter respondere, ut privile-*
 » *giorum suorum simbrias magnificent, & dilatent*
 » *phylacteria : & contra Auctorem Parochiani*
 » *obedientis.* Ratio autem est : quia (ut ait *Navar.*)
 » Episcopus non potest tollere (nec restringere)
 » Jus commune, & generalem totius orbis consue-
 » tudinem. Ita docent præter *Auth. supra citatos*
 » *S. Antonin. P. 2. Tit. 9. Cap. 10. §. 1. Dub. 4.*
 » *Sylv. V. Missa. Tolet. Laym. L. 4. T. 7. c. 3. & c.* Et
 » communiter omnes Theologi & Canonista moderni
 » afferuntque *Azor Tom. 1. L. 7. c. 8. q. 6. & Card. Lugd.*
 » *D. 22. S. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardi-
 » naliū in Trid. quæ expressè habet ; *Non posse*
 » *Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam*
 » *Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam*
 » *in casu negligentia & contumacia.* Et si his duobus
 » tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest
 » eandem declarationem apud *Barbosam in Trid.*

Sess. 22. c. 8. de Sacrif. Missæ, & Sess. 24. de Reformat. cc
 Cap. 4. n. 12. Item Tractatu de officio & potestate cc
 Parochi, ubi eandem sententiam Barbosa ipse cc
 sequitur, & pro ea supra viginti Auctores celebres, cc
 partim Theologos, partim Canonistas, quâ Regu- cc
 lares, quâ non Regulares citat. Vide ejusdem cc
 Remissiones in Tridentinum impressas Colonia cc
 Anno 1700. Et Zerolam in Praxi Episcopali P. 2. cc
 v. Parochia, & P. 1. v. Missa. §. 6. Idem disertis verbis cc
 confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decembris cc
 Decreto suo, circa hanc ipsam controversiam cc
 Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: cc
 Presenti nostro Decreto sancimus, licere Secula- cc
 ribus, Christi que Fidelibus universis, Missas cc
 diebus Dominicis & Festis aliis majoribus audire cc
 in Ecclesiis tam Fratrum Predicatorum, quàm alio- cc
 rum Mendicantium, nec non etiam Collegii cc
 Societatis JESU, juxta eorum privilegia, & cc
 antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum cc
 Parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam cc
 dictis Patribus Predicatoribus, ac Presbyteris cc
 dictæ Societatis, quàm aliis Privilegiatis, quibus cc
 id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, cc
 & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam cc
 Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio tempore cc
 confiteri licite posse, & c. Quòd si verò dicta privi- cc
 legia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, cc
 inspiciatur, (ut alia taceam) Compendium Privi- cc
 legiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. cc
 clara sunt verba Pauli III. in Extravag. data cc
 anno 1549. Calendis Novembris, quæ incipit: cc
 Licet debitum, quâ omnibus Christi Fidelibus, cc
 cujuscunque conditionis, qui verbi Dei predica- cc
 tionibus, in templis ejusdem Societatis interfuerint, cc

» concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta
 » recipere, liberè & licitè valeant ; neque ad
 » Parochiales Ecclesias accedere teneantur. Potest
 » ne quis miretur tam ampla privilegia Regulari-
 » ribus concessa à variis Pontificibus, placeat
 » inspicere eorum Bullas, in quibus reperit
 » motiva gravissima : aut si nec inspicere lube-
 » recogitet saltem, DEUM ipsum Innocentio II.
 » (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jamjan-
 » ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico
 » & à S. Francisco. Consideret ; quòd sicut olim
 » in varias Orbis plagas, & in ipsam Germaniam
 » doctrina Christi translata est operâ Regularium
 » ita finè eorum subsidio conservata diu non fuis-
 » set, vel saltem minùs floruisset. Et denique
 » ne Regularibus succenseat quisquam, quòd privi-
 » legia sua tueantur, sciendù est, quòd finè consensu
 » Sedis Apostolicæ iis renunciare, aut cedere
 » non possint. Vid. L. 2. Decret. Tit. 43. de arbit. c. 1.
 » Imò etsi facerent, irritum fore, & peccaturos
 » quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ totius
 » Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.
 » I. Affert authoritatem cujusdam P. Capucini
 » qui Parochianum obedientem scripsit. Et
 » huic quidem me paulò antè sat multa
 » gravesque authoritates opposuisse existimo.
 » II. Ait, quorundam Episcoporum praxin
 » esse contrariam, eamque fundari in Jure antiquo
 » & novo Trid. loc. cit. Sess. 22. & Sess. 24. ubi dicitur
 » Teneri unumquemque Parochia sua interesse
 » ad audiendum verbum Dei & rudimenta Fidei.
 » Hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur
 » in Missa ; ergo etiam ad Missam postulare
 » compelli.
 » Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum est

& contrariam praxi communi Episcoporum, et in omnibus Regnis & provinciis, & insuper et Præfulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in Jure antiquo, et cum illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum et & abrogaverit consuetudo; nec in novo, tum et quia *Tridentinum l. c.* loquendo de concionibus et & Catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & et in pœnalibus non valet illatio. Tum quia et Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* et in sua citatione omittit, cum tamen ad rem et plurimum faciat) *si commodè fieri potest*. Tum et quia nec illam quidem obligationem, quoad et conciones, esse receptam, ostendit universalis et Ecclesiæ consuetudo, eò quòd fortè regulariter et *commodè fieri non poterat*, ut notat *Card. Lugo l. c.* et Neque Catechesis communiter docetur in Missa, et nisi fortè in pagis, ubi rariùs contendunt Regu- et lares cum Parochis de re præsentis. Denique et nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, et ex numero fortè sint eorum, de quibus *Pius V.* et in Bulla: *Etsi Mendicantium*, queritur, quòd et etsi Episcopi Ordines Mendicantes meritò colere, et & adjuvare deberent, non solùm id negligant; et verùm etiam. Concilii Tridentini verbis et in pravum sensum detortis, eos incommodis et & perturbationibus afficiant.

III. Citat Decreta Synodi Leodiensis, & et Namurcensis, subjungitque: *Qui verò audeat et hac condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos et multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) et intelligenda esse, ne cum contemptu proprii et Parochi audiant Sacrum extra Parochiam: aut et si quæ sensum alium habent, non esse recepta, et

» vel esse usu abrogata. Ita *AA. citati communiter*,
 » Videri potest *Card. Lugo l.c. Barbosa & Zerola l.c.*
 » & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*,
 » Congionatoris Regii, cujus titulus: *Responsa*
 » *ad quæstia cujusdam Primarii Prælati*, &c.
 » excusus primùm gallicè Nancæi, anno 1625,
 » postea verò latinitate donatus, & recusus
 » Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Rictii,
 » Anno 1634. Mitto rationes ceteras, quibus
 » frequentationem Parochiæ (finè obligatione
 » tamen) persuadere conatur; cùm eam, utpote
 » honestam inprimis atque decentem, minimè
 » improbare, sed erroneam tantùm conscientiam
 » impedire contendam; ne videlicet cum persua-
 » sione obligationis Parochialia, vel cum appre-
 » hensione peccati, Regularium templa frequen-
 » tentur.

673 Eandem quæstionem pluribus tractant
Archdekin P. 3. T. I. de Opin. prob. Quæst. 22. & 23.
Nicolaus Du Bois in Motivo Juris, (libellus verò ille
 additus est ad Tract. ejusdem Authoris super pro-
 positiones 45. ab *Alexandro VII.* damnatas.)
Leurenus P. I. Q. 438, qui videri possunt.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione Sacri.

674 » *R Esp.* Duæ sunt causæ, quarum altera, si adsit,
 » non teneris curare celebrari privatim
 » in portatili cum privilegio, neque
 » (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ
 » dicere, ut habet *Navar. c. 13. Suar. Fill. T. 5. c. 7. q. II.*
 » Prima causa est *impotentia*, vel simpliciter, vel
 » moralis, aut difficultas ex notabili incommodo,
 » proprio vel Proximi, corporis, vel bonorum,
 » vel

vel etiam honoris : quia hæc est mens Ecclesiæ cc
 præcipientis instar discretæ & benevolæ Matris. cc
Bon. Tom. 1. D. 4. Q. ult. P. ult. Nav. Fill. l. c. Suar. D. 85. cc

Secunda causa est quodcunque motivum ratio- cc
 nabile, quo quis bonâ fide putat se excusari. cc
Vid. Suar. in 3. p. Sect. 6. c. 5. Laym. & Bonac. l. c. cc
 Unde resolves :

I. Excusantur, qui sunt in navigatione vel cc
 in carcere. Item in morbo, vel convalescentia, cc
 in qua obsit prodire foràs : Item qui sunt cc
 in excommunicatione, vel Interdicto ; de quo cc
 suo loco.

II. Item, qui custodiunt, castra, urbem, gregem, cc
 infantes, (vel puerum, qui in templo quietus & cc
 sinè perturbatione aliorum contineri non potest) cc
 vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere cc
 debent, & familia curare, quæ omitti non possunt. cc
Bonac. Kôninck num. 86. & 314.

III. Item, cui periculum est gravis offensionis cc
 Mariti, Parentum, vel Dominorum. *Henriq. Suar. cc*
Fill. num. 227. Si tamen id ferè semper fieret, cc
 de alio medio laborandum esset.

IV. Item, si quis alioquin omisurus esset cc
 occasionem commodam itineris, v. g. socios, cc
 cum viam ignoret, vel pericula metuat: aliàs verò cc
 tenetur ad Misam ante iter, vel in itinere. *Suar. cc*
Rodrig. Bonac. l. c.

V. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam cc
 ob distantiam, v. g. unius vel alterius milliaris cc
 Germanici, vel etiam minoris spatii ; maximè cc
 si via sit molesta, cælum pluvium: ubi habenda est cc
 ratio personarum, loci, temporis, & consuetu- cc
 dinis. *Bonac. Suar. Fill. n. 226. Marchant. Resol. Past. cc*
V. 4. c. 6. num. 7.

VI.

- VI. Si ex consuetudine Patriæ feminæ egræ
 non soleant tempore luctûs, vel etiam post partum
Sylv. Cajetan. Fill. num. 229.
- VII. Si quis non habeat vestes statui
 convenientes. *Navar. Henriq. Sa, Azor, Bonac. l. 1. c. 1.*
- VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans
 metuat, ne id advertatur, si prodeat, *Laym. l. 1. c. 4. num. 3.*
- IX. Si quæ sciret alteri, à quo perditè amari
 retur, secururam occasionem peccati, si prodiret
Sa, Fill. num. 227.

A D D E N D A.

675 Q. 159. Quæ sit regula generalis ad dignoscendum
 sitne aliquis ab audienda Missa excusatus nec no
 R. Hanc dant *Suar. Azor, Tann. Fill. Castrop. Dic. de
 Mastrio, Reiffenst. & alii cum Gob. T. 5. n. 441. & 442.*
 Illa omnis & sola causa excusat, quæ est medio
 critèr gravis, five quæ involvit notabilem
 saltem mediocrem incommoditatem in bono
 animi, corporis, honoris aut fortunarum, proprii
 vel Proximi, uti pluribus exponitur in *Vind. Gob.
 P. 2. Prop. 5.*

676 §. I. Si quis habeat privilegium in Oratorio
 domûs suæ Missam audiendi, non tenetur quidem
 sibi Missam dato stipendio procurare, uti habet
 communis cum *Dian. P. 9. T. I. R. 19. Tamb. L. 4. c. 1.
 §. 2. n. 4. contra aliquos apud Fagund. in I. Præc. Eccl.
 L. 2. c. 9. n. 9, si tamen Missa nihilominus legatarij
 aut si gratis haberi possit, tenetur ibi audire, si alibi
 non possit, ita *Lugo & alii* communiùs cum *Tamb.
 & Gobat n. 352. contra Suar. Merol. Homob. Escob.
 Pelliz. Delbene de Immunit. Eccl. c. 3. D. 2. Sect. 2. n. 3.
 & Dian. supra. Ratio est, quia talis tenetur
 audire, & finè incommoditate mediocriter gratè
 audire**

audire potest, ergo. Si dicas: Nemo tenetur uti suo privilegio. & Non tenetur vi ipsius privilegii, *Transseat*, vi alterius Præcepti postulantis actum, qui poni potest per privilegium, N. Dixi, *Transseat*, quia Clericus per privilegium habet, ut conveniri non possit coram Judice laico, vi cujus privilegii tenetur non comparere, si citetur; similiter si per privilegium sis exemptus à Decimis, & incidas in casum, ut si solveres Decimas, non posses solvere debita Justitiæ, teneris uti privilegio non solvendi Decimas, ut debita Justitiæ solvas. Et quod dictum est de Missa in privato Oratorio, intellige de Missa tempore Interdicti, si quis privilegium habeat tum audiendi, uti faretur *Dian. supra* contra *Avil. Con. & alios apud Pasq. Quæst. 134.*

§. 2. Fœminæ, quæ non solent ad Ecclesias ire nisi famulis comitantibus, tenentur hos modico stipendio conducere, ut Missam adeant, quia quisque tenetur ad impletionem Præcepti adhibere media facilia, etiam si non sint ita ordinaria, si ex sola ipsius voluntate sint requisita, ita cum aliis *Fagund. supra.*

§. 3. Quando infirmitas impedit egredi domo ad negotia magni momenti, etiam excusat à Missa, *Suar. Castrop*; imò *Sanch. Dicast. Gob. n. 470.* dicunt, etsi ad negotia alia, ad quæ afficeris, exire posses, te non ideo statim teneri adire Missam, si hanc adiens cum repugnantia naturæ alterari posses & pati non leve incommodum.

§. 4. An in hoc vel illo casu, v. g. ratione valetudinis, sit mediocriter grave incommodum nec ne, *Suar. & Reginald.* dicunt standum esse iudicio viri prudentis; *Sily. & Tann.* dicunt standum iudicio Medici aut boni viri; *Hénriq.* iudicio Medici aut Superioris aut Parochi; *Sanch. Bonac. & Dicast.*

judi-

iudicio vel Medici vel Superioris vel Parochi
 vel etiam proprio, si æger ipse sit ita prudens
 ut possit per se ferre iudicium, & consentit *Gob.*
num. 474, addens dari posse iudicio Medici, etiam
 acatholici, nisi peculiaris sit ratio iudicandi cum
 hic non respondere fideliter: Si verò omnibus his
 & tibi ipsi adhuc permaneat dubium, *Suarez* dicit
 petendam esse dispensationem, *Bonac. Castrop. &*
Gobat num. 479. negant id opus esse, quia est
 contra praxin universalem. *Nec obstat*, quòd
 Præceptum videatur esse in possessione con-
 tra excusationem dubiam, *nam* dicunt tum tantum
 obligare ratione possessionis, quando ex observa-
 tione illius non aditur periculum damni notabilis,
 si enim adeatur tale periculum, non est paritas
 inter Præceptum & illum, qui Præcepto obligatur,
 Regula autem Juris tantum dicit in pari causa vel
 delicto meliorem esse conditionem possidentis, &
 ita illam explicat *Lugo in Resp. Mor. L. I. Dub. 4. n. 3.*
 hinc *Gob. n. 463.* universaliter sic dicit, quoties dubi-
 tas, an habeas causam sufficienter excusantem nec ne,
 & non habes, quem interrogas, si simul dubites,
 an auditio Misæ non sit tibi allatura grave
 incommodum, iudica, quòd Ecclesia, benigna Mater,
 non obliget ad exponendum te periculo gravis
 incommodi; imò *Dicast.* dicit talem dubitantem
 non debere egredi domo, quia tenetur sibi prospicere
 in re gravi: Addunt *Præp. Casp. Pasq. q. 137.*
 eum sufficienter excusari, qui exeundo posset
 retardare sanitatem, rectè tamen monet *Gob. n. 479.*
 has similésque sententias non esse cuius proponendas,
 quia nimium pròni sumus ad credendum
 aliquid multum obfuturum, quod tamen
 minimè oberit; præsertim quando agitur de re,
 quam illubenter facimus.

§. 5. Si Cajus æger nolit à se dimittere Titium, 680
 quamvis ipsi ab alio, qui Misfam audivisset,
 æquè bene deserviri posset, peccat Cajus, nisi fortè
 apprehenderet eam Titii assistentiam sibi esse
 necessariam aut multùm proficuum, Titius tamen
 poterit ex Misfa emanere, si aliàs in Cajo oriretur
 gravis turbatio, tristitia & indignatio, tum enim
 excusat grave incommodum Proximi, ita
Pasq. Quæst. 1328.

§. 6. Multi negant propter lucrum notabile 681
 posse omitti Misfam, affirmant tamen *Az. Basf.*
Jord. Tambur. num. 7. Gob. à n. 492, qui etiam putat,
 si sis tenuis fortunæ, te excusari ob lucrum duo-
 rum ducatorum; si sis verè pauper, unius ducati,
 quia hoc lucrum respectu illorum est notabile,
 quo non censeatur Ecclesia velle eos privari.

§. 7. Si Misfam negligas, ut iter agas cum aliquo, 682
 qui faciet expensas itineris, aut multùm subleva-
 bit, excusant te *Suar. Dicast. & alii cum Gob. n. 496;*
 imò (secundùm aliquos) sola derelictio sociorum
 itineris videtur esse causa sufficienter excusans,
 quòd alii cum *Pasq. q. 1339.* limitant ad iter longum
 & solitarium; consentiunt *Henriq. Tamburin. Gob.*
Illsung T. 5. num. 164, si socius levaturus est tædium
 longæ viæ, nam tale diuturnum tædium ferre,
 videtur esse grave incommodum, & ferè
 conjunctum habet timorem vel periculum
 gravis incommodi, uti fatetur *Pasq.*

§. 8. Communior sententia tenet cum *Pasq. q. 1342,* 683
 quòd major utilitas spiritualis non excuset, nisi sit
 conjuncta cum necessitate, quia Præcepta habent
 vim obligandi, major autem utilitas pendet
 à libera electione nostra, atque omittere
 aliquod Præceptum ex libera electione est
 violare Præceptum. Admittit tamen *Illsung*
 consti-

constitutum in peccato mortali posse Confessionem præponere Missæ, si hanc vel illam debere omittere, quod intellige, si aliquamdiu in statu peccati mortalis esset alioqui permansurus.

684 §. 9. Aurigæ, qui per consuetudinem habent Iurisdictionem vehendi aliqua die festo, etiam habent Iurisdictionem omitteri Missam, si hanc auditâ vehere non possint, quia quando aliquid conceditur, conceduntur omnia necessaria ad illud, *Dicast. & Gob. num. 9.* ideoque etiam *Suarez* cum *Gob. num. 500.* dicit molitorem excusari à Missa, qui excusatur in labore servili, si auditâ Missâ non posset exercere laborem sibi licitum, ex quo omisso sequeretur mediocriter gravis jactura: Addunt aliqui, etsi tu posses vecturam omittere sine notabili damno, tamen plerosque non posse, & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis præterea si alter Jus habet curandi, ut vehantur sua, tu habes potestatem vehendi, quia vehi & vehere sunt correlativa, regula autem correlativorum est regula partium, inquit ex *Jure Gobat num. 10.*

685 §. 10. Famuli, qui ut ministrent Dominis suis omittunt Missam, tum excusantur, si ministerium illud secundum communem æstimationem & vivendi modum sit necessarium, & non permittat audiri Missam, uti sunt: educere greges, domum custodire &c, neque tum peccant Dominis, si sic impediunt, quia est moralis necessitas ministerii cum Missâ impossibilis: quod si talia sunt ministeria, quæ præveniri possint, non tenentur famuli extra-ordinariam adhibere diligentiam, v. g. notabiliter decurrere somnum, ut sic Missam audiant, si tamen ministerium non sit necessarium Domini mandantes omitteri Missam peccant, famuli verò excusantur saltem pro aliquot vicibus.

si sine gravi incommodo detrectare non possint ; si autem tale impedimentum non ordinarium neque per se necessarium foret continuum, tenerentur deferere talem Dominum, uti dictum est L.2. à n.103. Denique si famuli cum mediocri vigilia seu molestia prævenire possent tale impedimentum, tenerentur, *Castrop. T.22. P. ult. N.6.*

§. 11. Si vir vel uxor debeat custodire domum 686 & sic Misfam ommittere , quamvis vir sit caput mulieris , adeoque possit jubere hanc manere domi , tamen cum etiam sit socia & consors, non potest jubere manere semper , sed tenetur aliquando permittere accessum ad Misfam , ipse manens domi , vel ponens alium domus custodem : Si autem famulum aut famulam habeant , poterunt jubere hanc semper manere domi, non peccant tamen, si quandoque permittant adire Misfam, & illorum unus domi maneat, quia tanta utilitas famuli excusat : quod si ipsorum unus expigrizia maneret, foret veniale, *Steph. cum Gobat num. 494.*

§. 12. Communiter non excusat distantia 687 mille passuum ; nobiles tamen & teneras feminas non obligat *Dicast.* ad mille quingentos passus, ad quos obligat feminas mediæ sortis; rusticas verò similes viris etiam ad longius spatium : Si autem pluat aut ningat, spatium proportionatè minus excusat singulos ; & universaliter loquendo de hominibus mediocriter valentibus, abstrahendo à malignitate tempestatis, secundum *Suar. Fag. Eill. Dian. P.10. T.15. R.35. Gobat n.486.* videtur excusare distantia ter mille passuum, id est, unius bonæ horæ apud nos seu ferme quinque quadrantium : Et licet Superiores in Germania punirent illos, quos scirent ferè semper abesse ob distantiam sesqui-horæ,
C c néque

néque excusarent emanentes semper ob distantiam
duarum horarum, tamen prudens Confessarius,
inquit *Gob. n. 487.* non movebit scrupulum, et si tales
crebrò maneant domi. Quòd si quis horà distet
& sit pluvia vel auræ intemperies, *Gobat num. 488.*
eum excusat: imò *Burgh. Cent. 3. Cas. 1.* ait univer-
saliter sufficere unius horæ distantiam, ut Missa
subinde omittatur intra annum, sed videtur debere
alia causa accedere, v.g. debilitas, pluvia aut
similis incommoditas.

688 §. 13. Ex rationabili causa, v.g. in pœnam justam
delicti, potest pater filio negare vestes, vel Dominus
servo prohibere egressum, detinendo domi veluti
clausos, licet per accidens non sint audituri Missam,
ita *Fagund. & Tamb. num. 4.*

689 §. 14. Timens, ne propter delictum comprehen-
datur, si foras prodeat, potest manere domi, *Henric.
Dicast. Gob. num. 501.*

690 §. 15. Non statim condemnandi sunt moralis
adolescentes vel puellæ emanentes è Missa, quando
pro eorum Matrimoniis fiunt proclamationes,
nisi aliam Missam aut in alio templo audire possint,
nam si adsint, aspiciuntur, ridentur, verecundantur,
& consuetudo tum emanendi, si alicubi sit,
eos excusat, *J. March. in Candelab. Ref. Cas. c. 6. q. 1.*

691 §. 16. Nè Papa quidem potest absolutè & totaliter
dispensare cum aliquo super obligatione audiendi
Missam, saltem quoad illam partem, in qua consistit
essentia Sacrificii, quia colere Deum per Sacrificium
spectat ad Jus naturale, & in Lege Nova spectat
etiam ad Jus positivum divinum, in neutro autem
per se potest dispensare Papa, nec potest esse causa
deobligandi absolutè & totaliter eum, qui est &
manet potens, *Pasq. quæst. 1324.* docentque *March. &
Sporer T. 3. c. 4. n. 36.* excusatos à Missa die Dominico
tenuerunt

teneri sub mortali Deum colere aliquo speciali cultu saltem interno, quia Præceptum divinum est, ut in Sabbato, quod apud nos est Dominica, Deus specialiter colatur. Hoc vult S. Augustinus Serm. 251. de Temp. *Observemus diem Dominicam & sanctificemus illum Qui verò hoc non potest, saltem in domo sua oret & non negligat Deo solvere votum & reddere pensum servitutis suæ; satis tamen erit abstinere à servilibus eâ intentione, ut colatur DEUS, qui in Sabbato quievit; nec obligatio illius intentionis est in Fæstis purè ab Ecclesia institutis.*

C A P U T II.

De Quarto Præcepto:

Honora Patrem &c.

D U B I U M I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes.

Resp. Tenentur vi hujus Præcepti, tum geni-^{cc 692}toribus, tum Superioribus, in iis rebus, ^{cc} in quibus quisque & quamdiu subjectus iis est, ^{cc} amorem, reverentiam, & obedientiam præstare; ^{cc} ita ut si notabilis horum defectus sit in re gravi, ^{cc} graviter peccetur: quod facilius fiet respectu ^{cc} Parentum, quàm aliorum. *Ita communiter.* ^{cc} *V. Fill. T. 28. P. 2. c. 1. Regin. L. 2. c. 1. &c. Unde resolves:* ^{cc}

1. *Contra amorem graviter peccat filius, I.* ^{cc} *Si signa odii Parentibus ostendat, & asperè tractet.* ^{cc}
 2. *Si torvo oculo ferè semper eos intueatur,* ^{cc} *ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet.* ^{cc}

Cc 2

3. Si